Масса а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

КIиранди
24
Ноябрь
1957 шу
№ 41 (2156)
Мах 20 кеп.

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областен комитета
Грозненски горкома а, Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а
Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

Мехка боахам а культура а тоадара, советски адамий хьалторо лакхаяккхара кхы а йоккхагIа йола коталонаш яха

Дукхагlа терко е школай балха

Коммунистически партес а советски Iаьдало а цхьаккха хIама кхо ца деш еча йоаконца дунен тIа эггара ираз долашагIа дола бераш советски мехкара бераш да. ТIаккхувш бола кагий нах кIоаргга Iилмаш ховш а, унахцIена а, дегаш гIоза долаш а хилийтарна даиман терко еш да советски Iаьдал.

Паччахьа хана беррига къахьегамхой а цар бераш а дешанза хиннача Нохч-гIалгIай Республике массадолча берага дешийтилга чакхдаьккхад, хIанз республике болх беш 350 совгIа школа я, 80 эзарнел дукхагIа бераш деша а дагIаш. Алхха укх цхьан шера дешара гIулакхага дахийта вай республиканна паччахьалкхено хьахийца ахча 100 миллионал совгIа да. 1957-ча шера керда школаш яхкарна 15,5 миллион ахча хийцад. Республике берашта хьехаш 5 эзар гаргга хьехархо ва. Хьайийла болх беш я 1200 саг деша а вагIаш йола 7 школа-интернат.

Iаьдала а шоай мехка а даьй къахьегамхой болча мара хила тарлургдолаш гIулакх дац из. Кхувш боагIа коммунизм хьаераш дика кхебарна цхьаккха а хIама юхаозаш дац вай советски Iаьдал.

Укх тIеххьарча шерашка доккхий хIамаш карагIдаьннад советски школанна дешара гIулакх заводашка, фабрикашка, совхозашка, МТС-ашка, колхозашка, фермашка беча балхашца дувзара, школашка дийшаьдаьнна бер, моллагIа хинна а, кулга говзал йоаллаш хилийтарна.

Коммунистически партен хьехамца школай болх шерагара шерага тоалуш латте а, хIанз а кхоачамбоацараш дукха да цу балхаца.

Нохч-гIалгIай республике эггара доккхагIа дола кхоачамбоацар лархIа дезаш да деррига бераш дешаш хила декхарийла деш дола закон телхадеш хилар. Моттигашкара цхьацца йола къахьегамхой депутатий советаш а райисполкомаш а эшшача тайпара оарцагIа ца ялар бахьан долаш хIанз а школашка деша ца ухаш цхьа эзар гаргга бер да республике. Школаша чу ца лоацаш йисараш къаьстта дукхагIа йиIигаш я.

ШибIаьи ахбIаьи совгIа нохчий бер деша дагIача 5—7 классашка Ачхой-Мартански районе йиIигаш 16 мара яц. Селла белгалдаьнна латтача цу харцахьарча гIулакха дукха сагото еш яц Ачхой-Мартански райисполком. ЙиIигашка дешийтара гIулакх иштта во латт Малгобекски, Шалински, Курчалойски, Назрановски районашка а. Деша дагIа хьакъ долча берех хIанз бIаьннел дукхагIа бераш да деша ца ухаш акхарех хIара районе: Ачхой-Мартански, Советски, Шалински. ХIанз а деша ца ухаш дукха бераш да Назрановски, Малгобекски районашка.

Цу районашкарча партийни а советски а организацеша паччахьалкхено ма яххара оттаде деза берашка дешийтара гIулакх. Ханача дола цхьаккха а бер деша ца дагIаш ма хилда! — иштта да кхоачаш динза дargдоаца вай декхар.

МалагIа наькъаш да из декхар кхоачашдарна?

Берий даьшта - ноаношта юкъе лелабу политически — кхетама болх даиман, массайола оагIув а чулоацаш йолча планаца лелабар, хIара урока тIа бераша керда хIама Iомадертдолаш, урокаш сакъердаме хургдолаш хьехархой болх тоабар, барцкъана а кога бувхача гIирса а къаьстта кIалдисача бераштa гIоделга вIашагIдоллар, бер деша ца доагIаш йиса цхьаккха а моттиг тувла ца йолийташ, цун бахьанаш къестадар, бераш школанна гаьна дахаш йолча моттигашка уж говрвордаца, машинаца хьакхувлилга вIаштIехьадаккхар — иштта да керттера наькъаш.

Дешара гIулакха чIоагIа духьал даргдолаш гIулакх да Iанна доагаде дахча ца хилар. Цхьацца йолча школашка, — масала, Назрановски юкъерча школе, — из гIулакх ладара леладу.

Белгалдаккха дезаш да, юрташкарча магазинашка дешархошта эшаш дола барзкъа, иккаш, ботинкаш кхоачам боацаш хилар. Кооперацен кулгалхоша кхоачашйиц цу хьакъехьа йола паччахьалкхен постановленеш.

Партийни, советски, комсомольски, профсоюзни организацеша шоай юхь школашкахьа ерзайича, хIара денна школай болх тоабелга, дерригача берашка дешийтилга дагакхоабаш уж хилча цхьаккха бер школеша чу ца лоацаш дусарг ца хилар бакъду из болх дика латташ йолча районаша а юрташа а: деша дагIа ха йола бераш дерригаш а деша ухаш да Сунженски районе. ТIаккха шоай районашка дуккха бераш деша ца ухаш хиларна малагIа бехказло йоалае йиш я вай белгалъяьча Ачхой-Мартановски, Советски, Шалински, Назрановски, Малгобекски райисполкомашка? Цу тайпара бехказло йолаш яц, школай балха йоагтIаш йола терко цар ца яр мара.

Дешар ца ховш, Iилмаш ца довзаш болча нахаца коммунизм юлургьяц. Масса дола бер дийша хилийтар духьа лоаттабеш бола къовсам — коммунизм бахьан лоаттабу къовсам ба.

Берашка дешийтилга тоадара, къона тIехье коммунизман кхетамца хилийтара дукхагIа терко еш хила еза моттигашкара партийни а, советски а, комсомольски а, профсоюзни а организацеш, цу деша оарцагIа баха беза беррига къахьегамхой. Дика дешар ховш, Iилмаш довзаш, коммунизман кхетам болаш вай къона тIехье хулийтилга массане а юкъара гIулакх да.

Хьалхале Яндарерча отделенега я

Наьсарен района Назрановски совхоза Яндрерча отделенен болхлой хьажкIиш, кIа, мукх, гидуарган чуийца а планал совгI 200 гектар, ялат дIадийна а баьннаб.

ХIаьта 216 гектар хьажкIий силос доаханна долча доакъара лаьттагIа еллай. Йол, ча фермаш йолча хьатIа дена а баьннаб, доаханна Iа даккха кхиш ремонт яь кийч а даьд. Иштта дикача толамашца ший белхаш даь а яьнна, цу отделенен коллективо 18-ча ноябре общи собрани а яь оттадир ялат чуэцара тIехьа юсаш йолча СурхотIарча отделенен новкъостал де, 20 саг а вахийта 20 гектар хьажкIиш чуэца. Из гIулакх массаволча сато къоабал а дир 19-ча ноябре Iуйрана хоза вIашах а кхийтта шоай машинашца СурхотIа хьал а бахар.

Тракторни бригада кулгал деш ва Евлоев Махьмад. Шоай отделенен балхах лаьца. Махьмада йоах:

— Яндрерча отделене 10-ча тракторни бригаде со болх беш вола дукха ха яц. Тха тракторни бригадо тIехьарча кхаь бетта юкъера дIалаьрхIача 125 процент болх кхоачаш баьб. ХIанз укх сахьте Советски Союза Лакхерча Совето вай халкъашка баьча кхайкамо дог ураутадеш, ма могга дика къахьегаш ба. ХIаьта тха отделенен ялат чуийца а даьнна гурахьа дIадувш дола ялат дIадийна а даьннад.

Яндрерча отделенен коллективо ерригача района отделенешкара шоай ханнахьа ялат чуэцарца а гурахь дIадув ялат дIадерца а хьалхале яьккхай.

ТУМГАЕВ М.

Народни судашка харжа кандидаташ оттабар

ЧIоагIа политически дог айдаларца хул республикерча предприятешка народни судьяшкеи народни заседателашкеи харжа кандитаташ оттабара хетаяь йола собранеш.

«Октябрьнефть» яхача мехкдаьттан промыслай управлене транспортни контора красни уголоке тулбелар 120 сагал дукхагIа шофераш, трактористаш, ремонтни болхлой. Цу хьакъехьа хоам бир парторганизацен секретаро новкъ. Поздняковс. Цо транспортни коллектив тIахьийхар Октябрьски районерча народни суде харжа дикагIа бола кандидаташ оттабара, хоржамаш кердача производственни толамашца дездара.

Народни судьяй кандидаталла харжа оттае Валентина Григорьевна Турсенева могаийр слесара новкъ. Курицына.

— Валентина Григорьевна вайна массанена а дукха хана денз йовзаш я, — йоах цо. — Октябрьски районе хьалкхийнай из. Сийлахь-боккха Даьхен тIом болабеннача хана новкъ. Турсенева доброволец йолаш фронте яхар, герз бе а делла Даьхе лораяьй. Лакхера юридически образовани а яьккха, 1948-ча шера судахочун заместитель йолаш болхбе йолаелар из, хIаьта 1951-ча шера судахочун когаметта а хержар шийх бола тешам а боабаьбац.

Новкъ. Турсеневай кандидатура хьаллаьцар контора директор волча новкъ. Дзагуровс.

Цеха начальник волча новкъ. Фроловс народни заседатела кандидаталла харжа оттаве могавир контора дикагIа вола слесарь, профгрупорг Павел Грималов, лакхерча диспетчера новкъ. Сомовс — техник вола Борис Рубанови шофер вола Георгий Портовойи, механика новкъ. Трубоевс — слесарь вола Владимир Рябови пенсионер вола Василий Афанасьевич Тузови.

Харжа мел оттаяь кандидатураш цхьатарра раьза хинна хьаллаьцар собранес.

Баркал хилда дукха езача Коммунистически партена

СССР-а Лакхерча Совето Советски Союза халкъашка дола кхайкарал Старопромысловски района нефтяникаша дог гIоздаьнна тIанйцар. Массанахьа а къахьегамхой митингаши собранеши хул.

ШоллагIча промысла шоллагIча участке митинг хьайийлар участка начальника новкъ. Донсковс.

Эггара хьалха къамаьл деш хилар къаьна нефтяник Антон Кузьмич Скориков.

Советски правительствос ший халкъашка ду кхайкарал, — аьлар цо, — бокхха лоархIам бола гIулакх да. Шовзткъа шера вай хьабена никъ бувцача цу документо, беррига мехкашкарча наха никъ хьахьокх. Йоккхий я вай коталонаш, доккхий да вай толамаш. Советски Iилманхоша Америка тIехьайитай. ХIанз вайна хьалхашка латта декхараш да дикагIа тоаденна долча капиталистически мехкашта сага сих йоккхача продукцех тIехьакхер а хьалхадовлар а. Вай мехка болхлой классо из декхар кхоачашдергда.

Къона нефтянико — лаьттан кIалхарча скважина оборудованен ремонт еча бригада мастеро аьлар:

— Со ваьв, вахаш а хиннав Малхбузен Украине. Польски панашта тхо карадолча хана тха юрта цхьаккха школа яцар. Советски Iаьдал дIаэттача аз эггара хьалха юкъера технически дешар дийшар. Дукха ха йоацчаш даьй мехка ваха хилар со. ХIанз юрта школа я, цхьабола соца цхьан юрта баьха нах лакхерча дешара заведенешка дешаш а ба.

СССР-а Лакхерча Совета кхайкарала жоп луш, бригада цIерах мастеро декхараш тIаийцар балха боармаш 130 процентал кIезигагIа кхоачашдергдоацаш, шозлагIа ремонт ца еш болх бергболаш.

СССР-а Лакхерча Совета Кхайкара раьза болаш, участка оператораша, берригаш раьза а болаш, ер шу чакхдалалехь планал совгI 1550 тонн мехкдаьтта лургдолаш соцам бир.

Кузнеций дош—чIоагIа да

СССР-а Лакхерча Совета Юбилейни сессес Советски Союзерча дерригача адамашка даь кхайкарал раьза хинна тIаийцар № 4 йолча цеха коллективо. Цу исторически документа хетаяь йолча митинге цеха коллективо тIаийцар, шерара план ханал хьалхагIа кхоачашъярна лаьрхIа дола декхар.

Хьалхарча деноша хьахьехкхар кузнецаша шоай дешаш михаца дIакхувсаш шоаш ца хилар. Сменни нормаш тIехкхоачашъярна социалистически яхь яьржар бригадашта юкъе.

Эггара хьалхагIа доккхий толамаш даьхар новкъ. Олейниковс кулгалдеш йолча бригадацарча кузнецаша. 13-ча ноябре цар хьайир 21 оатхал (5-Т—21 яха деталь), цунца сменни боарам 420 процент кхоачаш а бир. Цехе хьокхама боарам оттабир бригадо.

Цу Iалаьмате дикача гIулакха чIоагIа раьза хиннача «Кузнец» яхача стенгазета редколлегес, новкъ. Олейникова бригада хьокхам гойтош цеха коллектив тIахьехаш йола «Молния» яха лист арахийцар.

Цхьа ди доаллашехь цехе «Молния» яха лист арахийцар. Лакхерча Совета кхайкама жоп луш новкъ. Фучаджис кулгал деча бригада ноябра 15-ча дийнахь хьайир (5Т—21 деталь) 25 оаттахал, дийнахьа бола боарам 530 процент кхоачаш а бир. Олейникова бригада оттабаьча хьокхама боарамал тIех а яьлар.

№ 4 йолча цехе дукхагIа болх барна социалистически яхь шерлуш латт. Цу яхьа эттарашка, хьалхале лелаеча бригадашка булуш бола дукха болх, цеха ерригача коллективага булургболаш хилар лов тхона.

МАЙОРОВ.

Статистически сборник

Республикан книжкай издательствос кепа а теха арахец «Нохч-ГIалгIай АССР халкъан боахам» яхаш дола статистически сборник. Сборник даьр НГI . АССР-а статистически управленей коллектив я. Цу сборнико хьахьокх вай республикан промышленноста, юртбоахама, капитальни гIишлой, транспортеи связеи дегIаяр. Сборника тIа яьздаьд 1913 шу, 1940 шераца нийсдича мишта хувцаеннай вай республикера культура, унахцIенолоръяр, торговли. Цун тIа йоалаяй вай республикерча наьха дукхали, республикан административно-территориальни лоаттами хьахьокхаш йола таблицаш.

Керда бешамаш дIайогIаш боахк

ССКП Нохч-ГIалгIай обкомои Оргкомитетои соцам барца Малгобекски районе дIайоагIаш латт керда бешамаш.

Дукха ха йоацаш вошал долча Армянски ССР-е Малгобекски районера викалаш а баха цигара ена Iажий, кхорий, гIамгIай дIайоагIа гаьнаш енай цу районе.

Ингушски совхоза 5-ча отделене дIайогIа езаш 1680 гаьнаш я, царех дIаегIа яьнна 520 га я. Отделенерча болхлоша дика кхетаду сомий бешамех мел пайда боал. Бешамаш дIайогIаш хьожаш волча Кортоев Зархмата йоах: хIанзалехь а сомаш луш гаьнаш я тха беша, тIадоагIача шера кхы а дукхагIа хургъя уж, Iунал дика дича сихха дегIайоагIа гаьнаш, гаьна яц тха отделенерча бешамех боккха пайда эцаргбола ха. СССР Лакхерча Совета кхайкамашта жоп луш кхы а сихдергда оаха гаьнаш дIа йогIар. Массайолча оагIонгахьара тоабергба оаха тхой отделенен боахам.

Иштта сихбенна бешамаш дIайогIаш боахк совхоза 3-ча отделене а. Тха корреспондент бешамаш дIайогIача моттиге дIакхаьчача агрономо Крошка Виктора хьехам а беш 105 шу даьннача воккхача саго Гетагазов Хатой кулгалца беш дIайогIаш боахкар кхоалагIча отделенен болхлой. Бригадиро новкъ. Гетагазовс болхлошта хьехам бора, цо йоахар тIехьале дика хургйолаш болх беш йогIалаш гаьнаш, сомий бешамаш боккха пайда луш я. Из нийса долга дика кхетаду отделенен болхлоша.

ССКП Малгобекски горкомо а горисполкомо а организацей кулгалхой декхарийла баьб шоай участкашка сомий гаьнаш, комсаш йогIа.

Цу гIулакха агрономически новкъостал деш а хьехам луш а ба агрономаш а бешамаш лелаераш а.

Керда тIаийца декхараш

СССР-а Лакхерча Совето Советски Союза халкъашка даьча кхайкарала жоп луш болхлоштеи, инженерно-технически болхлошеи, Грозненски химически завода гIулакхерча нахеи доккха къахьегама толамаш доах.

Укх деношка цига дукха нах а гулбенна митинг хилар.

Трибуна тIа ва завода слесарь вола Николай Костырин. Цо аьлар:

— Тха завода коллективо Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизара сийна социалистически декхараш тIеххоачашдир. Лакхерча Совета кхайкарала жоп луш, оаха дикагIа болх бергба, Даьхенна продукци дукхагIа а лургъя.

Хьайбаш леладерий дика толамаш

Урус-Мартана района «Красноармейски» яхача совхоза хьайбаш леладераша социалистически яхье а бувлаш, хьайбаех хьабоала пайда лакхбара шоаш тIаийца декхараш кхоачашдара тIехьа къовсам лоаттабу.

Совхоза коллективо паччахьалкхенга дулх дIадалара обязательствош кхоачашъяьй. Шера йоагIача планал совгIа дIаденнад 1100 центнер дулх.

Доккхий толамаш доах доярхаша а. ХIара Iаттагара 2050 литр шурий яьккхай. Шура яьккхарах къаьстта дика толамаш доах цIи хеза йолча доярка Анна Васильевна Аристовас.

С. ВОРОНИН.

ДикагIа барий цIераш—Къахьегама сийлен книга тIа

Республикански профсоюза Совето «Къахьегама сийлен» книга даьд. Цу тIа язбу производстве, юрта боахаме, транспорте дукхача хана денз дендгара денга шоай низ ца кхобеш Даьхенна дика балхаш дераш.

КIезига бац цу книга тIа цIи хеза бола машиннаькъахой. Царна юкъе Грозненски локомотивни депон машинист А. С. Нефёдов, Грознерча станцен лакхера стрелочник Д. Ф. Пареньков, вагонашка хьежаш вола К. М. Немыкин.

Советски Союзе гIолла

Казахстана лаьтшагIа доахна рузкъаш

Караганда. (ТАСС). Централльно-казахстански геологически управленес хIанзарча карагандински экономически районерча лаьттан баьча тоахкама итогаш вIашагIтехай. Цунах хиннад лаьттагIа боалла кIор 67 миллиард тонн болга. Из гучабаьннаб карагандински а экибастузски а бассейнашка. Донбассеи Кузбассеи боаккхачул дикагIа беце а воагIа боацаш, кокс йолаш бола кIор ба цунца 18 процент. 13 миллиард энергетически дикагIа бола кIор ба Майкубенск яхача. БIаьш миллионаш тонн аьшка руда йолаш я Караджалаи Балбрауни яхаш йола моттигаш. Уж я хургъйолча Казахстански магниткан бедалан базаш.

Джезказгане еш латт дунен тIа эггар йоккхагIа йола цIаста лоаладу комбинат.

Дика хьежа чакхбаьннаб даш — цинкови рудаш долча моттигашка. Аркалыке долча бокситах аллюминий ду завод еш латт. Юкъерча Казахстане да мехка эггар лоархIаме дола вольфрама а, молибдена а, висмута а рузкъаш. Уж лаьттатIара атта хьадоахлургдолча хиларах из моттиг хургъя легирующий метталий производстван, мехка эггар лоархIаме йола база. Юкъерча Казахстана лаьтта кораяьй менделеевски таблица тIа мел йола элемент.

Куйбышевски область. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дузача хана болхбе йолаеннай Куйбышевски ГЭС — Европе эггара низ болашагIа йола электростанци.
СУРТА ТIА: Куйбышевски ГЭС.
С. Преображенские сурт. Фотохроника ТАСС.

Къахьегама вахте

Юртбоахама шу толамашца чакхдаккхар духьа Мало-Кабардински шурий совхоза хьайбаш лелорхой къахьегама вахте айттаб. СССР-а Лакхерча Совета юбилейни сессе Советски Союза халкхашка даь кхайкарал дийца а дийца, смена нормаш тIех кхоачашъе а хьайбайх продукт ялар лакх а де аьнна декхараш тIаийдир божабеттархошеи, бежаIушеи.

Балхацара гIулакх дика леладарца дика хьокхамаш гойт свинаркаш болча Клавдия Старченкоси Тамара Ершоваси. Старченко Клавдес гIулакх де дезаш дIа чIоагIъяь 218 хьакха я, хIара дена хIара хьакхийна тIа кхета дозал 410 грамма да из боарамал дикка тIех а да. Ершова Тамарега дIакъоастаяь хурскаш я, хIара денна, боарамал совгIа хIаранена 30 грамма дозал тIа кхет.

Шурий совхозо дийна эзача 350 центнер дозал долаж 265 хьакха паччахьалкхенна дIаennай.

Астрахански аренашка мехкдаьттан кIеж

Астрахань. 21-ча ноябре. (ТАСС). Ханз дукха ха йоацчаш астрахански аренашка мехкдаьттан хьалхара кIеж техай. Укхаза шоллагIча скважинана бурув техад. БIаь тонн совгIа тIехдикача мехкдаьттан лу цо.

Революци хилалехьа цхьаккха а лакхера дешара заведени яцар Азербайджане. ХIанз укхаза 14 вуз я, цу вузашка дешаш дуккха а эзараш хиллал маIа а кхал а кагий нах ба. Институташта къаьстта шоашта лаьрIа дика цIенош даьд.
СУРТА ТIА: Бакура Азейрбайджански политехнически институт.
Ф. Шевцова сурт. Фотохроника ТАСС.

Советски наха дахкийта совгIаташ

СССР-а Революцен Музее 20-ча ноябре чакхдаьлар Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен шовзткъа шу дизарца дийзза Советски Союзе бахача наха Болгарски Халкъа Республикера, Вьетнама Демократически Республикера, Корейски Халкъа Демократически Республикера, Монгольски Халкъа Республикера, Югославен Федеративни Халкъа Республекера дахкийта совгIаташ дIалулга. СовгIаташта юкъе да адамий искусствон произведенеш: пилан тIехках, металлах, дахчах яь хIамаш, догамаш, скульптораш, форфор, социализм хьалъяра даькъе цу мехкашта карагIдаьннараш, Советски Союзерча адамашцара доттагIал хьахьокхаш дола альбомаш а панноaш а.

Из ди дезде Москве яьхкача делегацей цIератIа совгIаташ дIаделар: Болгарски Коммунистически партен Политбюрон член волча Г. Цанковс, Вьетнама къахьегамхой Партен Политбюрон член а ЦК-а член а волча Ле Зуана, Кореян Къахьегама партен ЦК-а председателa заместитель волча Ким Чан Мана, Монгольски халкъа -революционни партен ЦК-а хьалхара секретарь а Монгольски Халкъа Республикан министрий Совета председатель а волча Ю. Цеденбала, Югославен Федеративни Халкъа Республикан Союзни исполнительни веча председателa заместителаш болча Э. Карделеи А. Ранковичеи.

(ТАСС).

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ТОАДЕ ПОЛИТИЧЕСКИ А БОАХАМА КУЛГАЛДАРА А БОЛХ ВIАШАГIБОЛЛАР

XVI Орджоникидзевски партийни конференцера

ССКП XX съезда исторически соцамашца кулгалдеш, партен чухьара дисциплина чIоагIъеш, политически а боахама кулгалдара а болх тоабеш, Орджоникидзевски районни партийни организаценна карагIдаьннад отчетни хана ялхлагIча пятилеткан шоллагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра духьа коммунистий а къахьегамхой а активность лакхаяккха. Конференце отчетни доклад яьча партен райкома секретаро новкъ. Зинурьевс хоамбир промышленностени промысловой кооперацени предприятеша валовой продукци арахецара план 113,8 проц. кхоачашъяьлга. Мехкдаьттан продукташ дIакхахьийтара план тIехкоачашъяьй машиннаькъахоша а. Ханал хьалха шера йоагIа планаш кхоачашъяьй горпромторг промкомбинато, моттигерча промышленностен химзаводо, «Обувщик» яхача артело, «Кавэлектромонтаж» яхача треста гIишлонашхьалъяра — монтажни управлений коллективаша, № 12 йолча треста СМУ-3.

Докладчико а къамаьлаш даьча делегаташа а белгалбора халкъан дешар, унахцIенолораяр, йохкар-эцар, нах чубаха а культурно-боахаман а цIенош хьалдар дегIадоаладарна районни партийни организацес бань боккха болх. Укх шера районе хьалдаь даьннад 12,500 квадратни метр хула нах чубаха цIенош. Товарооборота план а тIехкхоачашъяьй. Дукха къахьийгад Казахстанера Грозне цIабаьхка нохчийн гIалгIайн балхашка дIанийсбарна а цар хьал-торо тоаярна а.

Райкома отчетни доклад ювцаш конференце хинначар кIезигагIа теркалдора толамаш, цар керттера дийцараш кхоачам боацараш дар, уж чехкагIа дIа а даьха, кхы дIахо йодача хана дерригача толамий лард йола политически а боахама кулгалдарна а болх вIашагIболлар тоадара духьа.

Делегаташа нн. Бердичевскес, Величкос, Кузнецовс, Сергеевс, Колесниковс гучаяьхар партен райкомо хьалхарча партийни организацей а боахаман кулгалхой а бокъонаш а бехктокхам а тоъала лакха ца боахаш хинна моттигаш. Цу гIулакхна тIеххьа хилар цхьайолча предприятеша, масала, технически гIулакх деча станцес, столярни изделей заводо, швейни фабрико, электромеханически заводо валовой продукцен а ассортимента а план кхоачаш ца яр. Грозненски станце вагонаша а бIарчча поездаша а дукха ха йоакх йотташ латташ а, ремонт еш а, поездаш лелара график а йохаю. ХIанз а во вIашагIбеллаб болхлой, къахьегам, предприятеш материально-технически Iалашъяр, кIезига пайда эц производственни майданех а оборудованех а.

Доккхий кхоачамбоацараш да школай, унахцIенолораяра учрежденей, йохкара-эцара предприятей, къахьегамхошта коммунальни а боахаман а гIулакх дара балха юкъе. Цунах дийцар нн. Кандыбас, Родинас, Козловас, Рискерс, Ильиновс, Маховс. Дешара-кхебара гIулакхашта контроль мела лоаттаярах цхьайолча школашка дешархой во дешаш ба. Во вIашагIделлад политехнически дешар а. «Грознефтезаводстрой» яхача треста гIишлонаш хьалъеча организацей бехках №№ 20, 23 йола школаш хIанз а производственни мастеркеш йоацаш я. Делегаташа критика йир городской Совета исполкома а унахцIенолораяра гIулакхий цо кIезига теркам барах. Орджоникидзевски районе дарбан учрежденеш тоъала яц, хIаьта а больница хьалъяра дош а поликлиникана керда помещени ялара дош а къоастадар мела лел. КIезига йоакхо ю района йистошка йохкара-эцара а культурни а учрежденеш йоаржаяра.

Идеологически балха дешашта хетадаь дар нн. Хромченкос, Авакянс, Меркуловас, Герасимчука даь къамаьлаш. Белгалдора партийни дешара кружокаш вIашагIйоххкара, пропагандисташ лахара, заняташ дIакххахьара балха кхоачамбоацараш. Коммунистий а къахьегамхой а хьашташ кхоачаш ца деш хул цкъаза лекционни пропоганда а. Цхьайолча предприятешка во лел агитационно - массовой болх. Политически агитеценна юкъе лаьцабац дуккха къахьегамхой. Дуккхаза а политически агитаци дика вIашагIъелла хилац. Тоъала пайда эцац партийни организацеша къахьегамхой коммунистически кхебара тойташ йола агитации пенгазеташи санна лоархIаме долча гIулакхех.

Отчетни докладах йолча прений кхта къамаьлаш дир 21 делегато. Нохч-ГIалгIай автономи юхаметтаоттара хьакъехьа конференце къамаьл дир ССКП обкома секретаро новкъ. Черкевича.

Конференцес райкома болх ниийса лаьрхIар. Массане а цхьа барт болаш районни партийни организацен гаргара декхараш белгалдеш соцам бир. Партен керда райком а ревизионни комисси а хержар, хIаьта городскойи областени партийни конференцешка бахийта делегаташ а хержар.

Вайцига Советски Союза турпалхо Водопьянов венав

Литературни концертий абонементах Грозне Советски Союза Турпалхо, писатель Водопьянов Михаил венав. Укхаза къаьнара, майра летчик клубашка, культуран цIеношка, филармоне, предприятешка дешара заведенешка авторски сайренаш дIахьош хургва. Массехк дийнахьа из города дуккхача моттигашка хиннав.

... Студентех, кагирхоех, хьехархох хьалйизза яр Нефтяной института актови зал Водопьянов цигача венача сайрана. Сакъердаме, гулбенначар безам тIа бойийташ дувц цо ший вахарах. Дукха я цун дувцара юкъе лоархIаме йола эпизодаш.

1934 шера хIалак хиннача «Челюскина» гIо де оарцагIа ваьннача виъ летчика юкъе Водопьянов а ва. Из майра операци толаме чаккхъяккхар бахьан долаш цунна Советски Союза Турпалхочун цIи елар. Водопьяновна бенна дошо седкъа пхелагIа луш бар. Дукха къахьийгад цо Къилбаседан полюс караерзаяра. Майра папанинцаш цигача бигар Водопьянова аэроплан яр.

Сийлахь-боккха Даьхен тIема шерашка немецки фашисташта дика таIазар деш хиннав къаьнара летчик. ТIом йистебаьнначул тIехьатIа а 1954 шера лораш юкъегIорталца шийна дукха езача машина тIера Iоваланзар Водопьянов.

1932 шера денз литературни болх болабу цо, хIаьта 1938 шера денз советски писателий Союза член а ва из. Цун перо ца дувзаденна да «Ткъамашца Арктике», «Чкалов», «Кура дош», «Полярни летчик» яха книжкаш а кхыйола произведенеш а.

Водопьяновс Грозне ше кхозлагIа веналга а, хIаьта вай город йовзаргйоацаш хувцаенналга а, тоаенналга а белгалдоакх.

Ший къамаьл чаккхдоаллаш йоах цо.

— Вай езача Даьхен сийна оаша, студенташа, дика, толаме дешар а болх бар а лов сона, хIаьта шох боккъонца бола советски нах хилар а лов сона.

УСМАНОВ IА.

Программах деша декхарийла дола дешар, хьехац тхона

Назрановски районе Наьсар — кертерча юкъерча школе пхелагIа денз иттлагIча классашка кхаччалца дешаш болча дешархошта укх шера хьийха а дац, е хIанз хьехаш а дац Машиноведени, практика, немецки мотт яха предметаш. Оаха директор волча новкъ. Озиевга: «—ХIана хьехац тхона уж предметаш?» — аьлча, — Цо йоах: «Уж предметаш хьеха хьехархой хIанз укх сахьте бац. Кастта хила мег уж».

Уж лакхе белгалдаь урокаш ца хулаш, оаха цу предметех пайда ца эцаш, из тха ха пайдане йоацаш йовш латт укх кхаь бетта. Цу гIулакха райОНО а облоОНО а сихонца оарцагIа а баьнна, тхона хьехархой ца боахкийте, тха дешара шу довргдолаш хилар бокъонца бакъда.

Тхона хетачох, нагахьа санна зав. райОНО волча Гайтовс а зав. облОНО волча Циганковс а е йоагIача тайпара ший ханнахьа гIулакха гIайгIа яь хиннаяларе укх кхаьбетта тха дешар довргдацар.

ЕВЛОЕВ М. А.

Юрта боахам дегIабара керда толамаш дахара тIехьа

XII Наурски партийни конференцера

XII Наурски партийни конференце отчетни доклад йир райкома секретаро новкъ. Илюхинс. Цо дийцар отчетни шера районни партийни организацес баьча партийно-организационни а партийно-политически а балхах.

Районни парторганизацес лоархIаме шердаьд ший мугIараш дикагIа бола болхлой а колхозникаш а юкъе а боалабаь. Стаж тIехьаяьнна бола партен кандидаташ а кIезгбеннаб. Партен райкомо дикагIа йоакхо ю кадраш йовзара а уж дIанийсъяра а.

Лакха активность йолаш чаккхйийлар отчетно-харжара партийни собранеш. Цар хьахьеккхар хьалхарча партийни организацеша боахаман декхараш кхоачашдарца дикагIа дакъа лоацилга, коммунисташа хьалхле лелаяр лакхдаьннилга. Цхьабакъда, Ленина цIерах йолчеи «Октября 40 шу» яхачеи, «Октября 12-гIа шу» яхачеи колхозий хьалхарча парторганизацешка коммунисташ а парте боацараш а кхебара гIулакх ладара лел. Цхьайолча партийни организацешка соцамаши партийни гIулакхаши кхоачашдара контроль мела лоаттаю. Конференце къамаьлаш даьчар белгалдаьккхар райкома секретараша а болхлоша а хьалхарча парторганизацей болх дикка бовза гIерташ боацилга. Инструктораша кIезига теркам бу парторганизацей практически балха, тоъала дика хац моттигашка боккъонца долаш дола гIулакхаш.

Делегаташа нн. Богдановс, Жуковс, Бондаренкос, Тищенкос, Лопатинс белгалдаьхар агитационни пропагандистскии балха кхоачамбоацараш. Нагнагахьа мара хилац агитаторий кустовой совещанеш. Райкомо лекционни пропагандан план-м оттаяьяр, бакъда еша лаьрхIачарех итталагIа дакъа мара йийшаяц.

Делегаташа райкома критика йора боахама кулгалдара болх ладара леларах, хьайбаш леладара а комсаш кхеяра а балхаш дицденна хиларах. Цу критиканна теркам баь, колхозашкара а совхозашкара а гIулакхаш дайза а дайза, райкомо жа дебадара хьакъехьа, тха дахара а комсаш кхеяра а болх боаржабара хьакъехьа соцам бир. Гаргарча кхаь шера диткъа тха доаха жа кхозза дукхагIа хургда, комсаш дIаювш долча лаьттах 14800 гектар хургъя. 1958 шера вIашагIтохаргйолаш я кхоъ керда комсий совхоз.

Цу перспективаша дог урауттаду коммунистий а, колхозникий а, совхозий болхлой а партес оттадаь декхар — гаргарча шерашка сага сих доаккхача кулхахи, даьттахи, шурахи США-на тIехьаккхер чехкагIа кхоачашдара.

Из декхар кхоачашдеш, районни парторпанизацес дикка боахаман толамаш даьхад. Паччахьалкхена ялат дIадалара а дохкара а план 136 процента кхоачашъяьй. Колхозаша Iалашдаьд шоашта фу, фуражни фондаш вIашагIтехай, хIаьта колхозникашта къахьегама денoex 2—3 килограмм ялат а деннад. Колхозашка а совхозашка а доккхий доахан дукхагIа хиннад 12 процента, жа — 23,5 процента, хьакхарч — 53 процента. Жа леладара балха доккхий толамаш дахарах района ССКП обкома а оргкомитета дIа-юха тела байракх еннай. Лакхбеннаб шура яккхара болх а. Паччахьалкхенна шура дIаялара план районо ханал хьалха, август бетта кхоачашйир.

Уж коталонаш ювцаш, делегаташа белгалдора юрта боахам тоабара болх кхы а айбе йиш йолга. Пайда эцача лаьттай 100 гектара тIара кIезига йоакх продукци, масала, дулх — 5,1 центнер мара даккхац.

КIезига теркам бу районе оалхазараш леладара, сихха а дуккха а пайда боалаш гIулакх из доллашехь а.

Ца кхеташ дар конференцен делегаташа н.н. Селинс, Цепинс, кхыбараша даь хаттараш, Нохч-ГIалгIай совнархоза пищетресто района совхозашка оалхазараш леладара гIулакх дIа хIана даьккхад, яхаш.

Района совхозаш чIоагIа болхлой эшаш я, бакъда, керда болхлой хьаэца йиш яц цар: болхлошта квартираш яц. Совхозашка сихагIа нах чубаха цIенош хьалдара духьа Наурски районе къаьстта гIишлонаш хьалъю управлени вIашагIйолла еза.

Укх шера дукха болх баьб доакъар кийчдеш. ХIара фуражни (хIама хьувкхаш болча) Iатта лаьрхIа 10 тонн силос я кийчъяь. Цхьабакъда, дIадахача шерашка хинна гIалаташ хилар укх шера а — хьайбаша Iа доаккхача моттигашка доакъар тIакхахьар мела лел. Ладара лел хьайбай гIишлонаш хьалъяра болх а. Конференцес белгалдир гучадаьха кхоачамбоацараш дIадахара а, юрта боахам дегIабара а дукха къахьета дезилга.

Конференцес хержар керда райком а, ревизионни комисси а хIаьта областен конференце бахийта делегаташ а.

Черноречье хьалъеш латт

Черноречьен цхьан квартале цхьатарра хьалдеш латт 16 доккхий цIенош, 22 квартирах латта царех цаI юххера балхаш деш йисте доаккхаш латт. Дика балхаш ду из цIа йисте доаккхаш Алексей Криницын, Николай Бляхарчук, Николай Блохин яхача плотникаша, Клавдия Белоусова, Зоя Сигнева яхача штукатураша, кхы дукхачар а.

Цу квартале конвейера хьисапе ду балхаш: Цхьаннахьа лардаш ехк, шоллагIча пенаш хьалду, кхоалагIча тховнаш техк, иштта дIахо а доагI — доагIа балхаш деш йистедоах цIенош.

Къаьстта дика балхаш ду каменщико в Кобелевс шийца гIо деш йолча А. Павликоваца. Цар шоай болх 170 — 200 процент кхоачаш бу.

Хьалха денз Грозне баьхача наха дика дага йоагIаргъя лоха цIенолгаш даьгIа Алды. Хьалха хиннача цу цIенолгехи цу юрта гоамача, готтача улицехи хIанз лар а юхейисаяц. Хьалдаь а хьалдеш а латт шозза — кхозза вIаштIара даь цIенош.

Черноречье хьалъеш боахкача дуккхача наьха коллективана дуккхача шерашка кулгалдеш волча Грознефтезаводстрой треста 4 строймантажни упраленен начальника нов. Коротеевс дувц:

— Укх тIеххьарча шерашка оаха хьалдаьд укхаза бархI — бархI квартирех латта ткъо цIа, шийтт — шийтта квартирах латта итт цIа, 44 коттедж, 84 фински цIа, бIаь сага лаьрхIа йола шийтта общежити, 440 сага лаьрхIа йола школа, детсад, детясли, магазин, столови, аьхкан кино театр, рынок, кхыдараш а...

Укхаза хьалъяьй химикий йоккха культуран Дворец. Цучу я зрительни зал колоннашца хозъяь вестибюлаш, художественни самодеятельноста а салоIама а къоастадаь цIенош, берашта къостадаь доккха кхо цIа. Цу дворецa басараш хьокхаш дика болх бир Надежда Кузьменкос, Екатерина фроловас, Таисия Арбузовас, кхыбараша а.

Уж ерригаш а яь яьнна, наха пайда ийбеш йола гIишлонаш я. Дукха деш латт Черноречье нах чубаха цIенош, берашта эша, культуран — вахара эша гIишлонаш, боккхача наха ду цIа, пионерий цIа, кхыдараш а.

Укх гаргарча шерашка наха чубаха цIенош цатоъаш хилар дIадаккха деза аьнна партес оттадаь декхар шоаш кхо ца беш, шоашта мамогга кхоачаш деш ба Черноречьера гIишлонаш хьалъеш боахка болхлой.

А. САМОЙЛОВ.

Н. ТАТАРЕВА сурт.

Черноречье яхача поселкера цхьа моттиг.

1941—1945 шерашка Сийлахь-боккха Даьхен тIом латтача ханара Нохч-ГIалIай чура къахьегаман гIулакхаш

Фашистски Германес СССР-на тийшача балхаца тIалотам барца унзаре кхерам тIаэттар вай мехка. Цу бирсача деношка тIакхоллабеннар санна боккха кхерам цIаккха а тIабенабацар вай Даьхенна. Европерча мехкашкара еррига хIана яц аьнна йола экономикаи эскараши Советски Союзана духьал а даьха, вай моттигаш дIалувца, миллионаш бола советски нах хIалакбе лаьрхIадар гитлеровски захватчикаша.

Агрессорашта духьаларча сийлен тIема дерига советски адамаш тIовттадир Коммунистически партес. ЦхьоатIо йола тIема лагерь а хинна дIаэттар мохк.

Октябро цIийца даьхараш лорадарна дерригача советски адамашца цхьана гIайттар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой а. Советски адамаша беш хиннача Даьхен нийсон тIема уйлаша дегаш ураувттадора цар. Кхы хила йиш йолаш а дацар из. Нохч-ГIалгIай къам политически экономически дегIадарга бода никъ хьабийлар Силахь-йокхача Октябрьски Социалистически революцес. Ленински къаман политикас цхьа вежарий дезал а бaь вIашагIтехар республикера адамаш, форма къаман а йолаш, чулоацам социалистически а болаш йола культура тоаяьй.

Коммунистически партен кулгалца, сийлахь-доккхача эрсий къамо веший новкъостал а деш, промышленностьи, юрта боахами, культуреи дегIайоланяра гIулакха боккха болх баьб Нохч-ГIалгIай къахьегамхоша. ДIадаха унзарера хIамаш — къел, бокъо ца хилар, къамий гIайгIа гаьнна тIехьадисад.

Немецки захватчикашта духьала майрра лата а латаш, тыле турпален къахьегамца дика гIулакхаш кIезига тойтадац социалистически Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша. Майрача ЦIеча Эскара танкашта, самолеташта, тIема техникана эшаш долча доагамца хаддачза фронт Iалашйола мехкдаьттан промышленносто.

СССР СНК-и ВКП(б) ЦК-и соцамаш кхоачаш а деш, 1941-ча шера планал дукхагIа эзараш тонн мехкдаьтта делар Грознерча мехкдаьттахоша, хIаьта цул тIехьарча шерашка хадданза тIеххкхоачаш а йора планаш.

Предприятешка хIара денна дегIаухар социалистически яхьерча тIехдикача болхлойи производствон рационализаторийи дукхал. Из бахьан долаш «Грознефта» предприятешка кходир 21547 эзар сом ахча тIом латтача шин шереи ах шерей.

Ерригсоюза социалистически яхье «Советски Союзе дикагIа бурув детта контора» яха сийлен цIии дIа-юха тела ЦIе Байракхи яьккхар МагIалбикерча бурув деттачар.

МагIалбике мехкадаьтта доаккхача трестерча бурув деттача дикагIа йолча конторан коллективо 46 ди ханал хьалхагIа кхоачашъйир план. Октябрьнефта а Старогрознефта а болхлоша ханал 10 ди хьалхатIа болх бе йолаялийтар итташ йола скважинаш.

ШоллагIча нефтеперегонни завода болхлоша шоллагIа моттиг лаьцар Ерригсоюзни яхье. Царех дукхагIа барашта «Социалистически яьхера СССР Наркомнефта отличник» яха значокаш елар. Царна юкъе ба: крекинг заводе лакхехьара оператор вола Магомадов, цхьоалатIча нефтеперегонни заводе фостераш увттаеш сгонщик вола Джабраилов а кхыбараш а.

Правительствон заданеш дика кхоачашъярах СССР Лакхерча Совета Президиумо 1942-ча шера 6-ча феврале Ленина орден елар «Малгобекнефтан» Грознерча треста промысланна, къахьегамаи. ЦIе Байракх елар Грознерча мехкдатта къоастадеча завода, 200-нел дукхагIа болча мехкдаьтталоша орденаши медалаши ийцар.

1942 шера аьхки шоашта доккхий зенаш а хулаш, немецки командованес дIалаьцар МатIалбикеи Пседахски районера Кескем яха юрти. Бахархой хьунашка лечкъар, хIаьта цхьаккха а саг плен а вугаваланзар немцашта.

1942-ча шера пурахьа ЦIеча Эскаро Къилбаседан Кавказе болабаьча низболча тIалотамо аьттув баьккхар Нохч-ГIалгIайчен лаьтта фашистски захватчикех цIендаь мукъадаккхарна. Мехкдаьттан къона город дуккхача ханна балхах яккха гIерташ, оакхарий хьисапе хIалакйир цар город МагIалбике. Гитлеровций эгIазлен планаш кхоачашхиланзар.

ТIом латтача халача хьалашка цхьан шера баь баьлар боккха болх. Мехкдаьттахой низашца болх бе йолаялийтар керда скважинаш. Тоадаь а керда хьалдаь а долча 160 цIагIа дIатарбир болхлой 1.500 дезал. 65 квартира чу газ йиллар. 1943-ча шера 2000 беро дешаш хинна 5 школа юхаметтаоттайир. Хьайийлача поликлиникашеи кхаь больницои дарбан тIулакх тоадир. Бокъонца тоаяь яьннаяр пхиъ столови, берий бешамаши яслеши. ТIем тIа бахачар дезалашта хадданза новкъостал дора. 1943-ча цхьан шера горисполкомо торо йоацача дезалашта дIаделар 400 эзар сом пособи.

Делегацеца фронте хиннача СССР Лакхерча Совета депутата Цемаев Ахьяда яздора: «Фронте дахча тхона хайра тIема операцеш йоаржаярна доагам мел лоархIаме да а мехкдаьттахой болх мел лоархIаме ба а».

Меттаоттаяь город МатIалбике юха а фронтанна хадданза доагам тела йолаелар.

Шоаш бокъонца бола патриоташ хилар хьахьеккхар советски машиннаькъахоша а. Фронте а тыле тIема мухьаш, къаьстта доагам, дIа-юха кхахьарна партени правительствони заданеш денал доллаш цар кхоачашъярах массехказза совгIаташ тийлар царна.

Колхозий гIулакха тешаме бIаьш эзараш бола Нохч-ГIалгIай ахархой дика къахьегарца белгалбаьлар. Украина, Дон, Кубань, Крым дIалацарах чIоагIа къахьега дийзар колхозникий.

1941 шера чIоагIа хьийкъа колхозий ялаташ чуэцарна дукха адам оарцагIа даьлар. ЧIоагIа къахьегарца белгалбаьлар колхозникаш, вахар цхьа уйла йолаш дар цар — низ ца кхобеш болх бе, юртабоахаман продукташца турпален цIе Эскар Iалашде. 1940-ча шерца нийсдича паччахьалкхенна кхоззеи ахаззеи дукхагIа ялаташ дIаделар республикан колхозаша. Саясановски, Галанчожски, Галашкински, Шатоевски, Чиберлоевски, Нажай - юртовски районашкарча колхозникаша диазза-ялхазза дукхагIа паччахьалкхенна дIаделар дулх, даьтта, тха. Цудухьа НГIАССР-а Лакхерча Совето сийлен грамоташ елар цу гIулакхна белгалбаьннача колхозникашта. Царца «Шейтта Октябрь» яьхача колхоза звеньеводаш хинна Джабраилов Цару, Катаева Кесират, цу колхоза председатель хинна Сулиманов Iаьла, 200% нормаш кхоачашъеш хинна Ленина цIерагIча колхозера колхозница Магомаева Айзан, колхозница хинна Селиханова Нурсет.

3 эзар комсомолеци кагирхойи чулоацаш хинна 20-нел дукхагIа комсомольско - кагийрхой бригадаши 112 звенощи яр вIашагIъехка совхозашкеи МТС-кеи. Уж бригадаш а дика къахьегарца белгаляьлар. Грозненски района «ЦхьоалагIча Май» цIерагIча колхоза комсомольцаш цаI санна берригаш а арабувлар балха. Комсомолка йолча Богатыревай звенос 150 процент кхоачашъйора заданеш, зерносовхозерча Диваков яхача комбайнера — 140 процент, трактириста Юдина 180 процент.

Республике гаьнна дIахеза яр Старо-Юртовски районерча Чкалова цIерагIча колхозерча комсомольца Магомадовеи Пригородни районерча «Горец» яхача колхозерча комсомольца Барахоевеи цIераш. Юрта боахаман болхлошта юкъе чIоагIа сийдолаш бар трактористаш-комсомольцаш Чиненный, Вагапов, Канаев, Эрсинов, кхы дуккха бараш а.

Хьалха латтача цу бригадаш а цхьаболча колхозникаша а шоай толамашца дегаш ураувттадора берригача колхозашкарча бахархой.

ДикагIа болча къонача колхозникийи колхозницийи балхий дика мах бир: царех 15-нена ВЛКСМ ЦК грамоташ делар, 30-нел совгIачарна НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума грамоташ а делар.

Республикан лаьттан тIа моастагIа ваьннача хана, хьатIадоагIа ялат хьувкъара лард колхозни аренашка йоллаш лаьттача халача хана, ялаташ ханнахьа а дика а дIадерна шоай деррига низаш тIадахийтар республикерча колхозникаша. Халонаш дукха яр! Траклтораш, дукъ оза говраши вордаши, дIаде ялат тоъал дацар. Наькъа тIа мел нийсъенначa хIаманна а боамбаши пулеметаши етташ хинна моастагIий самолеташ даим дов деш яр колхозий аренашта. ТIалатташ боккха кхерам боллашехьа а халонаш а Iовшаш, сийленца чаккхдаьхар колхозникаша 1943-ча шерара юртбоахама балхаш.

Гудермесски, Старо - юртовски, Пригородни районашкарча колхозаша бIаьстан юхьера ялаташ дIадера план кхоачаш а яь, дIахо йодача хана ялаташ хьувкъийтара тIехьа деча балхашта хьалхарча мугIарашца а яр.

ЧIоагIа хьисап долаш да Пригородни районе ялаташ дIадерна даь сухалаш белгалдар: 8-ча апрела ерригача районе аьхадар 161 гектар лаьтта, 9-ча апрела — 403, 10-ча апрела — 560, 17-ча апрела — 1161 гектар.

Старо-юртовски районерча ВЛКСМ 25 шу дизара цIерагIча колхозан комсомольско-кагийрхой бригадас кхайкарал.

Къаьгга дола вежарий доттагIал

Социалистически лагера мехкий вежарий доттагIал шерагара шу ме доал чIоагIлуш хотталуш доагIа. Советски Союзо эггара хьалха социализм хьалъяьй, аьлар Н. С. Хрущевс СССР-а Лаккхерча Совета юбилейни сессе ше даьча къамаьлаца. Дикка опыт Iоаяьй цо, из ший опыт масса йолча вежарий мехкашца екъ цо, цар керда вахар хьалдеш новкъостал а ду. Шоай аргIах социалистически мехкаша культурани боахамани тайп-тайпарча областашка Советски Союза эшаш йола боккхача маьха опыташ лу, Советски Союза новкъостал а ду. Шинна оагIонна совле а хург йолаш, Ленински принципашца оттадеш да вошалла тIехь нийсхонца вIаший гIоделга. Мехкашта юкъерча бувзама хулаш йола керда социалистически формаш хIара денна долча вай вахарца го йиш я вайна.

Грозне опыта ухийт кхыча мехкашкара нах

Заводаш, фабрикаш электростанцеш хьалъелга, машин наькъаш дохкалга, чIоагIа даьржад Европерчеи Азерчеи социалистически лагера мехкашка. Ленинаваскетий ларах, шоай мехка политически а экономически а кортамукъалла лард-индустри хьалъеш да уж халкъаш. Цу гIулакха эш лаккхара квалификаци йола кадраш специалисташ (говзанчаш) Советски Союзо доазол дехьарча доттагIашка вай мехка институташка дешалургдолаш, советски опыт царга Iомалургйолаш мел эшар Iалашдаьд. БIаьш кагий болхлой, специалисташ хиннаб Нохч-ГIалгIай столице — Грозне халкъа демократен мехкашкара. Иштта хиннаб Горогорскени Гумсени нефтяникаш болча а.

Нефтеперерабатывающи заводашкарча йоккхийча установка тIа го тарлу сийна спецовка тIа а ювхаш Китаера кагий нахи мехкарийи.

Операторашеи инженерашеи доттагIлен новкъостал а деш вай хана ра мехкдаьтта тоадара (нефтепереработни) технологи, керда техника, производствон хьалхле лелаечар опыт Iомайир къонача болхлоша, Шанхаярча Ли-Мин-Синас, Дайренерча Мын-Хун-Маос, йоIо Деньчжоурча Ден Юи-Ченос кхыболчара а. Новогрозненски крекинга заводий установкай ремонташта юкъера ха йIаьхъе болча коллективай къовсамах чIоагIа дакъалаьцар китайски практиканташа.

Ше Грозненски радиоца къамаьл деш китаярча практикантий кулгалхо волча Ли-Мин-Синас аьлар:

Шоай производственни опыт тхоца екъаш хиннача Грознерча наха чIоагIа дегчура баркал оал оаха. Вай сийлахь - доккхача шин къаман юкъерча доттагIлен лоархIами низи кхы а чоIагIагI байзаб тхона. Грозне оаха дахьа денош диц цалуш даиман тха дегашка дусаргда.

Нефтеперерабатывающи промышленностан Грознерча предприятешка практиках баьхка Москве деша багIа китайски студенташ а хиннаб.

ХIанз Лончжоу хьалъеш латт, Китайски халкъа республикан эггара йоаккхагIа йола нефтеперерабатывающи завод Октябрьски цIай тIаккхоаччаш моаршалан письмо дайтар завода коллективо, цу письмо тIа чIоагIа баркал йоах цар масса оагIорахьара, Iалаьмате чIоагIа низболаш нефтеперерабатывающи промышленность хьалъеш новкъостал даьча Советски наха.

Советски Союзо деш дола новкъостал, китайски халкъагара хIама а ца эшаш пролетарски интернационализман Iы чакхъяьнна дола новкъостал, китайски халкъанна ховши гуши да. СССР тхоай тешаме сийлахь-йоккха союзник хиларах доаккхал ду оаха аьнна язду китайски нефтепереработчикаша.

Китайцаш хинна а ца Iеш итташ албанцаш а хиннаб вайцига опыта Iомалуш. Эльбасане, Лоре, Тиране, Церрике хIанз къахьегама вахта кхухьаш ба селхана вайцига хинна практиканташ. Нохч-гIалгIай совнархоза дешара-курсовой комбинате каст-каста доагIа цига деша баьгIача албанцашкара письмош. Шоаш производстве доахача толамех лаьца а, шоашта хьийхача хьехархошта чIоагIа баркал оалаш а да уж письмош.

1955 шера крекинг завода 11-ча цехеи комбината курсашкеи Iомавенна КИП приборнста говзал Iомаяь хиннача Кендро Кристоча письмо да вайна хьалхашка «Дег тIара дIайха моаршал дойт аз шуга гаьнарча Албанера. Сталин яхача городе теплоэлектроцентрале ши шу да аз цеха начальник волаш болхбу. Болх дика, дIа бода. Укхаза нефтезаводе болх беш ба Грозне деша баьгIа Димо а, Фани а. Юкъера школа чакх йоаккхаш ва со укх шера. 1958 шера институте деша ховргва со».

Албанцаша Грознерча шоай доттагIашка сурташи открыткаши кхухьийт. Грознера письмоши техничесхи литературан посылкаши кхухьийт Албане.

Румынереи, Венгререи, Польшереи делегацеш хиннай вай республике опыта яьхка. ХIанз вайцига хьоашалла баьхка югославски специалисташ ба: инженер-механик вола Рикард Пловец, промысловик вола Властимир Недελькович, буровикаш бола Иван Петруша а Заран Миланович а. Промыслашн заводаши йовза царга хьожаш ба уж. Вежарий санна лелабу югославски халкъа викалаш. Властимир Недельковича цIерах письмо денад Грознерча Шкарина дезалгара, цар шоай — цига хьоашалла бех югославцаш.

Доазол арахьарча доттагIашта

Грознера болхлой бокъо а йолаш курал еш ба шоай продукци доазол арахьа чIоагIа хоатташи эшаш хиларца.

Укх денношка тхо дар «Красный молот» яхача завода сбыта отделе. Документаци дIакъовлаш воаллар инженер вола Михаил Недокладов.

Тахан ший аргIагI йодаш йола оборудованен парти йохьийт оаха Халкъан Китайна, — аьлар цо.

Дукха оборудовани яхьийта йий цу адресах?

Керттера оаха яхьийтараш лоархIаргъя вай, низболаш йола 30 цементировочни агрегат, тайп - тайпара йола 48 нефтянни аппарат. ХIанз яхьийта кийчъеш я цементировочни насосий а, нефтеаппаратий а, флянцай а, кхыйолча оборудованен а парти.

Кхыча мехкашка яхьийтайий?

— Индена шиъ цементировочни агрегат кийчъяьй «Красаный молот» завода болхлоша, цхьацца цементировочни агрегат яхьийтай Чехословакенеи Германски Демократически Республиканеи. Цхьа агрегат яхьийтай Польшанна, Румынена яхьийтай насос, Албанена яхьийтай роликовтулочни зIанараш, Монгольски Халкъа Республикана а Венгрена а кхахьийтай тайп - тайпара механизмаш.

Гаражан оборудованей завода коа-тIа тхона яйра консольни кранаш, подъемникаш, низбола прессаш. Уж яр доазол дехьарча мехкашта кийчъяь.

Укхаза кхийтар тхох керттера инженер новкъ. Гарибашвили.

— Китайна а Вьетнама а кийчъяьй уж, аьлар цо. — Укх шера оаха кхыча мехкашка яхьийтай 30 консольни кран, 5 домкрат, ткъо-ткъо тонн а шовзткъа тонн а хула 15 пресс, масехк подъемник. Тха продукце шийна дуккхача кхыча мехкий безам тIа бахийтаб. Германски Демократически Республикера, Манинген яхача городера подъемно-осмотровой стендан чертежи (описании) яйта тхона яхаш, дехар деш письмо денад. Боккхача безамца кхоачашдир оаха немецки машинаш ючара дийхар.

Грознен марка йола продукци кхухьийт доазол арахьарча доттагIашта Грознерча дуккхача заводашеи предприятешеи.

Советски халкъа

Дунен масса йолча миIанге йолх советски машинаши оборудованеши. Социалистически лагера мехкашка йола хIамаш ух царна духьала. Германски Демократически Республике яь электроприбораш, счетчикаш кхыйола чоалхане оборудованеш гу Грознерча предприятешка.

Масала: «Красный молот» яхача заводе, 'нефтеаппаратуран оатхалаш еш йола низ бола пресс вIашахьеллай дуккха а чоалхане агрегаташ я Грознерча химзавода шоллагIа очередь (аргIа) хьалъеча моттиге немецки а чехословаци а машинаш хьалъечар яь. Iалаьмате дика, Китаян кустарни а текстильни а промышленностий изделеш ийъе йиш хилар Грозне баьхача наьха вай тикашкара. Китаерча доттагIаша советски наха кхухьийт чай, сомаш, дуга, медикаменташ (молхаш), хIамаш хьаярна наха эшараш кхоачашде эша технологи, медицинан къаьнара опыт лу вайга цар. Дуккхача цIенноаноша Чехословаке яь хIамаш тега машинаш ийяьй.

Социалистически лагера мехкий къахьегамхошца дуккхача гIулакхашца бувзабеннаб советски нах. Книжкай тикашкара Грознерча наха ийю китайскии чехословацкии, польскии, румынскии, немецкии писателий а поэтий а произведенеш. Грознерча наха яз а дайт киоскашкара ий а ду доазол арахьара газеташи журналаши. Китаерча а, Албанерча а, Румынерча а, Польшерча а радиопередачашка ладувгI. Нохч-гIалгIай халхареи ашарийи ансансблан хьалхарча программе да китайски «Аламухань» яха илли.

Европерчеи Азерче халкъан демократей мехкашкара къахьегамхой доттагIлен бувзам бохаргбоацаши чIоагIеи ба. Денгара ди ме доал из шерри чIоагIи лургба.

А. ЕФИМОВ.
Ю. ГЕОРГИЕВСКИЙ.

Нохч-ГIалгIай республикан промышленность

Сийлахь-Йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьа паччахьа Россен экономикан а, культуран а гIулакхашта тIехьайисача йисташца лоархIаш хинна Нохч-ГIалгIай мохк Советски Iаьдал даьннача 40 шера деррнгача советски къамий а къаьстта Сийлахь-доккхача эрси къаман а новкъосталца Къилбседан Кавказе йоккхагI йолча промышленни центрах цхьаъ а хинна дIа эттай. ХIанзарча дикагI йолча техникацеи чоалхане а болхбеча наха хьега къа овсареи доаккхаш а йолча машинашцеи тояьй цуя промышленность. Социализман наькъаца эрга баьннаб цун юрта боахам.

ЦIаккха а Ленина оттаяьча коммунизм хьалъера плана тIара а ца боалаш къахьийгача Нохч-ГIалгIай мехкарча къахьегамхоша укх 40 шера даьхача доккхийча толамий да доагIача тайпара хьурмат дулург дац советски Iаьдал далалехьа вай мехкарча промышленностага хинна хьал мишта дар ца хейча.

Экономикан а культуран а гIулакхашка диллача чIоагIа тIехьа биса бар Нохч-ГIалгIай мохк 40 шу хьалха. Лаьттан кIал доаллаш мехкадаьттеи гази а тIехьа дуккха рузкъа доллашехь а кIезига яр вай мехка фабрикаши заводаши, эца ма беззара пейда эцацар мехкадаьтта доаллача моттигех а. 1913-ча шера Нохч-ГIалгIай мехкарча ерригача промышленносто 69 миллион сом мах бола продукци лора. Цунах 55 проц. мехкадаьтта доаккхача промышленностан продукци яр. Кхачан промышленносто арахецар 7 миллион гаргга сом мах болаш продукцеш, вошта аьлча ерригача промышленностан продукце 10 проц. Къаьстта кIезига лора продукци машинашъечеи металлаца болхбечеи промышленносто 1913-ча шера цо арахийца продукци алхха 1 миллион сома мара мах болаш дацар.

Мехкдаьтта даоккхаш ерригаа къаьнача промыслайи, хIанз Октябрьски оалача, кердача промыслайи ши район мара яцар цу хана. 1917-ча шера цу шинна а районе болхбеш 358 мехкадаьттан скважина яр, шера 109 миллион пунт мехкдаьтта а луш. ХIанз Сталински район, Грознен районашта юкъе эггара йоккхагI ярегI лоархIаш я. Сийлахь- йоккха Октябрьски революци хилалехьа Сталински район уллача моттиге кхыча мехкашкарча а эрси а капиталисташа хьалъя хиннараш яцар массехк мехкадаьтта къоастаду каги предприятеш мара. ХIанзара Сталински район мара бIарга ца ейна сат атта тешаг вац цу хана хинна мехкдаьтта къоастаду заводаш мишта яр шийна дIа дийцача. Цкъа дале, геттара зIамита яр уж, шоллагI дале, царна чу лаьтта мехкадаьтта къоастаду машинаш хIанзарча къахьегам овсарал йоккхача чоалхне машиннашта тара йоацаш тIехьайиса яр. Заводашта а царна юххе ягIаш хиннача болхлой чубахача баракашта а гонахь йоархI тIа а яьнна уллаш эри аре яр. 1913-ча шера хIанз чул тIкъестазза кIезигагI къоаста дора мехкадаьтта. КIезига низ болаш яр цуханара электростанцеш. Цул совгI еррига промышленни предприятеш е Грознена чухь е цунна гонахь яр. Нохчи гIалгIай юрташка кагии хьаьраши, пхьоалленаши, ужамо кхийола кустарни мастерскеш мара цхьаккха промышленность а яцар.

Духьале йоацаш хьахецанзар капиталисташеи помещикашеи шой бедаьлла Iаьдал. Кхаь шера лаьттар цар дуккхача кхыча мехкашкарча капиталистически паччахьалкхенн новкъосталца хIаьтта мара отта а оттанза долча Советски Iаьдала духьала лелабаь граждански тIом. Доккхий зенаш дир цу тIемо мехкабоахама, ишта а тIехьа йиса хинна промышленность геттара йохайир.

ЧIоагIа йохайир берригача халкъа боахаманна боккхача лоархIаме йола мехкадаьтта доаккха промышленность. Йоха а яь болх цабеш сецар цухана керда промыслаш оалаш хинна хIанзара Октябрьски район, хIалакъяь яр къаьна промыслаш, мехкадаьтта къоастаду заводаш, электрически низ тела станцеш, машина наькъаш. Граждански тIом сецача 1920 шера болхбеш хинна мехкадаьттан скважинаш ерригаш а ткъо мара яцар, хIаьта мехка даьтта даккхацар революци хулча 1917-ча шера доаккхаш хиннача кхолагIа дакъа мара. Бурув вIалла ца а тохаш сацаьдар.

Сеца бала боаллар промышленностан кхыдолча даькъай болх а кIезгъенна яр цар арахеца продукци. Мехкадаьтта къоастадеча заводаша духхьал цхьа фатагени мазути мара даккхацар, хIаьта чаккдаьккхача мехкдаьттагI хьайоала сирда мехкдаьттан продукташ яцар алхха 12—16 проц. мара.

Иштта тIехьайисаь яр Нохч-ГIалгIай мехкара промышленность Советски Iаьдал даьннача хана.

Боккхача лоархIаме декхараш эттар Нохч-ГIалгIай мехкарча къахьегамхошта, къастта Грознерча мехкадаьтта даккхархошта хьалхашка. Керда эттача Советски Iаьдала чIоагIа эшаш дар мехкадаьттеи цунах хьайоала продукташи, хIана аьлча из ца хилча саца езаш яр трактораш, автомобилаш, самолеташ, дуккха стационарни двигателаш ужжамо кхы яраш. Цудухьа мехкдаьттан промышленность чехка тояри из болх бе йолаялийтари боккхача лоархIаме гIулакх хинна дIаэттар. Советски правительствос хадданза новкъостал а деш оарцагI баьннача Нохч-ГIалгIай къахьегамхоша чехкка юха метта а оттаяь болхбе йолаялийтар мехкара промышленность.

1920-ча шера граждански тIом йисте боаллашехь а болхбе йолаелар дуккха а мехкадаьттан скважинаш, детта доладелар бурув, Грознени къаьнача промыслащтеи юкъера машина никъ а болабир билла. Шоашта хулаш йола хало а ца лоархIаш, шоай низ а ца кхобеш болх бир Грознен мехкадаьттадаккхархоша. Цхьаннена тIехьа шоллагIъяр йолаш болхбе йолаелар мехкадаьттан скважинаш, дукхагI хьадаккха доладелар мехка-даьтта. 1921-ча шера 1 миллион 300 эзареи тонн мехкадаьтта даьккхача метте 1924-ча шера 1 миллиони 760 эзареи тонн яьккхар. Цу хана Советски Союзе мел хиннача мехкадаьтта доаккхача районашта юкъе массанел хьалхах йолаелар Грознен мехкадаьттан промышленность тIом хьале ше доаккхаш хиннар миссел мехка даьтта даккха. Цудухьа мехка-даьттан промышленность сихха юха меттаоттаяьй аьннеи, 1918—1920 шерашка къулбехьарча контрреволюценна духьал дика тIом лелабаьб аьннеи Грозненски пролетариата цIе байракх яха орден елар. Империалистически тIом хьалехьа луж хиннар миссел мехкадаьтта Даьхенна тела шоаш бола белча промышленность кердача техникаца эрга яккха, цунна реконструкци е болабелар. Грознен къахьегамхой. Из болх бизза чакхбаьлар 1929-ча шера. Дуккха керда техника елар Советски Iаьдало мехкадаьтта даккхархошта, кхыча тайпара детта доладелар бурув. Хьалха цIарацIурца хIама тIа а етташ лаьттагI чу ахийта дезаш хиннача буруна меттал хьувза а хьувзаш шешаьх лаьттагI уха бурув даьлар. Керда ара даьнна хьувза буфув сихагI а къоаргагI а чу додар лаьттагI. Мехкадаьтта скважинашкара хьаоза керда насосаш оттайир. Къоаргга лаьттана кIал доалла мехкадаьтта хьаоза яьча цу кердача насосаша цIендийя хьадоаккхар мехкадаьтта. ДукхагI хилар хьадоаккха мехкадаьтта. Паровой двигатель оалача Iанарца болхбеча машини метта дIаэттар электродвигателеш.

Хьувза буруви, кIоарггара мехкадаьтта хьал увза насосаши электричествои юкъе яро йиш хилийтар мехкадаьтта доаккхача промышленностан ерригa технически база кхеча ларда тIа яккхеи 1928-ча шера Грознен районе хьадоаккха мехкадаьтта 1914-ча шера доаккхаш хинначул кхозза дукхагI даккхийтеи. Цунца дегIаера мехкдаьтта къоастадеш йола промышленность а. Бокъонца лаьрхIача из промышленность еррига а керда хьалйир. Советски Iаьдал далалехьа Грозне хиннача мехкадаьтта къестадаьча заводилгашта хIама тара а яцар керда екха мехкадаьтта къестаду йоккхий заводаш. Царна чу латтар чоалхане машинаш. царех цхьанне лора хьалхарча масеxк заводилга луш хиннар миссел продукци, цIенагI хьакьоастадора мехкадаьттагI доакха сирда бос бола продукташ, арахецар шера 2 миллиони 700 эзареи тонн, вошта аьлча 1914-ча шера чул шозза дукхагI продукци.

ЧIоагIа дегIа я йолаелар Нохч-гIалгIай мехкадаьтта доаккха промышленность Сийлахь — боккха Даьхен тIом хьалехьа хьалхарча шерашка. Мехкадаьтта кхы а товзагI даккха Iомабелар цу шерашка мехкадаьттадаккхархой, бурув сихах а кIоргах а детта баьлар. Нагахь санна 1930-ча шера юкъъера лаьрхIача цхьана станоко бетта 120 метр бурув тохаш хинна дале 1940-ча шера хIара станоко 639 метр тохар.

ТIом хилале хьалхарча шерашка доккхий гIулакхаш карагIдаьлар разведочни бурув тохар оалаш дола мехкадаьтта доалла моттигаш лохаш бурув деттараштa а. Царна кора йир дуккха мехкадаьтта доалла керда районаш. Цу шерашка болхбе йолаелар МагIалбик, Гора-Горская Гумсе яха керда мехкадаьтта доалла моттигаш. ДукхагIа мехкадаьтта тела болабелар кердача техникаца мехкадаьтта даккха Iомабенна Къаьнача промыслай болхлой а.

Кердача техникаца эргаяьккха мехка даьтта къестаду промышленность тIом хьалехьа хьалхарча шерашка мехкадаьттан промышленноста лоархIаме дакъа а хинна дIа эттар. 1929-ча шера хьалъяь яьлар парафин доаккха завод, мехкадаьттагI даьтта доаккха завод, резервуарни паркаш, турбапроводаш. Хьанзарча техникаца тояь керда заводаш Iояхкача дукха дукхагIа дала доладелар бедалах сирда бос бола мехка даьттан продукташ, ерригача заводаша арахеца продукци дукхагI хилар, къастта дукхагIа даккха баьлар бензин. Хьалхара пхе шера план чакхйолаш Грознен мехкадаьтта къоастадеча заводаш а лора Советски Союзе мел йолча кхыча мехка даьтта къесточа заводаша моссел кхоъ бензин, хIаьта моторни дагар арахецара ерригача Союзе хьалхара моттиг а яр царга. 1931-ча шера Советски Союза мел-доккхаш хиннача мехкадаьтта 36 проц. Грозне доаккхар.

Эггара хьалхара пхе шера план шин шереи ах шереи кхоачашйир Нохч-ГIалгIай мехкадаьтта даккхархоша, цудухьа царна Ленина орден а елар.

ЧIоагIа дегIа ихар вай республикан промышленностан кхыдола доакъоаш а. Советски Iаьдал эттачул тIехьагIа хьалъяьй Нохч-ГIалгIай энергетически, химически, ей, хьунеи кхачани промышленность. Революци хилалехьа зIамига кустарни предприяти яр «Молот» завод, хIанз цунагI хиннай хIанзарча техникаца кийчъяь йола мехкадаьттан промышленностанна эшаш йола машинаш хьалъеш йола йоккха завод. Иштта йовзаргйоацаш кердача техникаца эргаяьхай хьалха «Красни труд» оалаш хинна хIанз йола гаражни оборудованен завод, хьалха Кувалда оалаш хинна хIанзара дагара машинаш ю завод. Керда хьалъяьй авто - тракторно-ремонтни, ремонтномеханически, центрально-ремонтно-механически заводаш, гIишлони материалаш арахеца предприятеш, дахчан болхбу комбинаташ ужжамо кхыяраш а. Хьу тIа йолча лоамашкеи лоамашта юхерчеи районашка кийчъеш латт шопа хьу, ехкай херххьокха заводаш.

ДукхагI арахец социализман товарни продукци социализман наькъаца эрга баьккача юрта боахамо. Цудухьа хьалъяьй юртабоахаман бедалах тап-тайпара продукци арахеца предприятеш — кхоъ консервни завод, кхоъ чхьагIари коньяки доаха заводаш, ацетонови завод, дулхеи, шурийи. ялат охьеи ужжамо кхыдолеи промышленностан доакъош.

ЧIогIа дегIабенаб Нохч-ГIалгIай мехка халкъан боахам пхелагIчеи ялхлагIчеи пхешерашка. 1956-ча шера республикан йоккхача промышленносто арахийца валови продукци 1940-ча шерарчул кхоззеи 1913-ча шерарчул ткъаьцхьаззеи дукхагI да. Мехкадаьтта къоастадеча промышленностан продукци 19-зза дукхагI я, машинаш хьалъечеи металлаца болхбечеи промышленностан продукци 152-зза дукхагI я, кхачан промышленностан продукци 13-за дукхагIа я, электроэнерги арахийцай 1928 шерарчул 28 дукхагIа, мехкадаьтта 1940-ча шерарчул 140 проц. дукхагIа даьккхад. Мехкадаьтта доаккха промышленность Советски Iаьдал даьлча денз мел дегIа енай хьагойт Сийлахь-йоккха Октябрьски революци хиначул тIехьагIа Нохч-ГIалгIай мехка 14 керда мехкадаьтта доалла моттиг гуча яьккха халаро. Царна юкъе а МагIалбик, Гора-Горская, Ташкале, Гудермес, Правобережье, Ачалкхе ужжамо кхы яраш а.

Нохч-ГIалгIай промышленность дегIа енай эггара хьалха керда предприятеш хьалъярцеи, керда промышленностан доакъош хьалдарцеи, кердача техникаца ерригa промышленность эрга яккхарцеи. 1940-ча шерага хьежача 1956-ча шера шозза дукхагI ахча дахийтад керда предприятеши кхыдола гIирсаши хьалдара. Хьалъяьй йоккха мехкадаьтта къоастаду завод, теплоэлектроцентраль, электромеханически завод, йоккха шиъ кирпичкаш ю заводаш. Хьалдаьд промышленностан керда дакъа—химически предприятеш. ХIанз еж латт цхьаькха спирт доаккха химически завод. ДегIайоагIаш латт республике строительни индустрии, хьаьй Чеч-Инг. строй «Грознефтестройи», номер 12-гIа яхеи тресташ. Цар производственни база дикка шеръяьй.

Иштта доаккхий хIамаш да Нохч-гIалгIай республикерча къахьегамхошта промышленность хьальяра гIулакха карагIдаьннараш. Цхьа бакъда укх 40 шера вай даьхараш мелла доккхий толамаш дале а, вай, советски наьха, йиш яц кура а даьнна вой кхоачам боацараш дицдалийта. Вай декхар да Советски Iаьдал пхелагIча итт шера чу денача хана вай берригa боахам тоабара керда толамаш даха.

М. МУСТАФИН.

Грозненски горпищеторга балхах

Нохч-ГIалгIай АССР-а торговлен управленен Грозненпищеторго арадаьккхад «Культурни советски торговли бахьан» яха № 2 йола бюллетень. «Керда толамаш доахаргда вай» яхача пищеторга директора н. Маховс язъяьча бюллетена статьян тIа дувц Октябра 40 шу дузаш пищеторга магазиний дуккача коллективаша даьхача толамех. № 15, 54, 68 йолча а кхыйолча а магазинаша хIара бетга маьхаш дарах йола план кхоачашъю.

№ 54 йолча магазина коллективана РСФСР-а торговлен министерствон ЕрригIсоюза шоллагIа преми еннай. Нохчий а гIалгIай а балха тIа хьожабарна дукха болх бу Грозненпищеторго. ХIанз горпищеторге болх беш 80 нохчои гIалгIаи ва. Шоай квалификаци лаккхъе торо а лоаттаю царна.

Грознен № 54 йолча магазина директор н. Чуприковс ший статьян тIа цу магазина коллективо маьхаш дара план 142 процент кхоачаш йир дувц.

Горпищеторга коллективана юкъе беча политически кхетама балхах дувц горпищеторга партийни бюрон секретаро н. Захаровс.

ЯлхагIча пятилеткан шоллагIча шера йоагIа план ханал хьалха кхоачашъе шоай хур деш ба горпищеторга болхлой.

Ю. АНИСИМОВ.

дир ВЛКСМ 25 шу дизара сийна социалистически яхь йоаржаяра хьакъехьа.

2—3 норм кхоачашъярна шерра яьржача яхьо чулаьцар берригa колхозий ахархой, хIаьта сихагIа ялаташ чуийца дахарнеи ший ханнахьа паччахьалкхен поставкаш кхоачашъярнеи новкъостал а дир. Хьайбай продуктаех йола паччахьалкхен поставкай шерара план ханал хьалхагIа 1943 шера 18-ча октябре кхоачашйир Нохч-ГIалгIай чурча колхозаша, хIаьта Щеча Эскарна ялатийца кхоачамбара шерара план 13-ча октябра кхоачашйир.

Планал совгIа ялаташ дIаэцилга шерра даьржар 1943 шеран тIеххьарча деношка. 1944-ча шера йоагIача паччахьалкхен поставкай чотах ялат дIалуш бар колхозникаш.

Назрановски районерча 18 колхозо шин дийнахьа паччахьалкхенга дехкар кхо эзари ах эзари центнер ялаг. Цу шин дийнахьа Сунженски районерча колхозаша заготпункте дехьар кхо эзар центнер гартта ялат. Шаьла дехкар паччахьалкхенга 1092 центнер ялат, цунах 70 центнер колхозникаша а дохкаш.

Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша Щеча Эскара тIемахой безарца хадданза совгIаташ кийч а деш, дIакхухьийтар царна. Духхьала 1943 шера а даьттеи, коартолаши, баьца даараши, сомаши, модзи, чхьагIари чудолаш 40 совтI вагон яхийтар республикан колхозникаша Даьхе лораечарна совгIата.

Даьхен тIемца дакъа лоацаш хинначарна дIайха а чухьадувха а барзкъаш кийчдара а гулдара а боккха болх бир республикан столицен — Грознерча къахьегамхоша. ТIема шерашка цар фронте дахьийтар бIаь эзар совгI дIайхеи чухьадувхеи барзкъаш. Массане а дакъа лаьцар шу балхаца.

Йоккхача йоакхонца Iалашбора советски тIемахой дезалаш. Масала, Шатоевски района колхозникаша шоай доалахьа йолча продуктаех продукташ елар царна. Фронтовиккий 89 дезала укхаза елар 2512 кг хьажкIаш, 110 кг. коартолаш, 62 газеи устагIеи, 3 бежан, 20 кг даьтта, 36 кг. кIолд, 42 ворда дахча, когагIирс, кхыйола хIамаш а.

Надтеречни района колхозникаша шоай доалахьа долча рузкъах советски тIемахой дезалашта дала 1540 кг. ялати 23500 сом ахчеи гулдир. Даьхе лораечар дезалий вахара йоакхо ярца дакъа лаьцар кхыйолча районаша а.

Колхозникашка ухийташ хиннача шоай письмошца тIемхоша, командираша, политболхлоша дIайха баркал оалар. НГIАССР-а Лакхехьарча Совета депутато новкъ. Гусевс яздора: «Хьамсара Курчалоевски района избирателаш, аз, шун депутато санна, берригача тIем хошкара а политболхлошкара а твардейски баркал оал шоана оаш совтIаташ дайтарах. Тхо, гвардейцаш, шун йоакхо хоалуш да».

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша, вай боккхача мехка дерригача Советски адамаша санна, дакъа лаьцар даьхе лолаяра дерригхалкъан фонд вIашагIйолларца. 1942 шера 15 январе лаьрхIача банке а сберкассашка а дера 5135 сом ахчеи 6263 сома госзайма облигацеши. Наха хIара денна банке дIачутелар бIаьграммаш хула дото а дошо а хIамаш.

Республикан колхозникаша а дикка дакъа лоацар мохк лорабара фонд вIашагIйолларца. Цар делар 779 эзар сом ахчеи 1018 эзар сома облигацеши. Цул совгI, колхозникаша лоацача хана делар 458 центнер дулх, 1435 центнер коартолаш, 13 центнер баьца дааpаш, 189 центнер гидуаргаш, 854 центнер ялат.

«Тамбовски колхозник» яха танкови колонна хьалъяьча тамбовски колхозникий патриотически тIулакх а, вай Даьхен кхыча къахьегамхой инициатива а хьаллаьца, комсомола Нахч-ГIалгIай обкомо дош делар — Нохч-ГIалгIай комсомола цIерах йола аэропланий звено хьалъе аьнна. Комсомола кхайкхам хьаллаьцар республикан ерригача комсомольски организацеша. Комсомольцаша гулдаьча ахчах кховзткъеи итт эзар сом хилар. Къаьстта дика дакъа лоацаш яр Орджоникидзевскии Октябрьскии районий комсомольски организацеш. Авторемонтни заводе, треста управлене кхыйолча организацешка комсомольцаш боацаш, къаьнача болхлоша а гIулакхерчар а дакъа лаьцар аэропланаш хьалъеча.

Турпален ЦIеча Эскара поездаш — банеш хьалъяра Октябрьски машинаькъан сталински мастерской болхлой инициатива хьаллаьцар Грозненски отделенен машиннаькхахоша. Воскресникаш вIашагIдехкаш, художественни самодеятельноста мах боахаш дола концерташ увттадеш боккха болх бора цар из гIулакх чакхдаккхара духьа. (Из ахча цу гIулакхага дIа дохийтар).

Наьха шоай доалахьа долча ахчах Шерипов Асламбека цIерах йола бронепоезд хьалъярах бола патриотически кхайкам цхьатарра хьаллаьцар республикан ерригача районий къахьегамхоша. Сунженски района къахьегамхоша делар 2 миллион сом, Курчалоевски района къахьегамхоша — 700 эзар сом, Чиберлоевски района къахьегамхоша — 502 эзар сом, Шалински района къахьегамхоша—555 эзар сом, Хьалха-Мартана района къахьегамхоша — 732 эзар сом. Колхозий председателаш хиннача вежараша Берсанов Бийсолта къонташа Идрисеи Халатеи хIаране 50 эзар сом делар, Сунженски района колхоза председатель хиннача Хашагульговс 25 эзар сом делар.

1943 шу чакхдоалаш иштта гулдаьча ахчах 12 миллион сом хилар.

Вежарий новкъостал дир Нохч-ГIалгIачен къахьегамхоша Таганрог яха город мукъаяьккхачарна а. Гудермесски района колхозникаша массехк дийнахьа гулдир: 18 пунт даьтта, 300 пунт дулх, 300 пунт комсаш, 600 пунт харбазаш, 600 пунт баьца доараш, 1350 котам, 10 эзар фуъ, хIаьта из тIулакх хьаллацара хьакъехьа берригача къахьегамхошка кхайкарал а дир.

Социалистически яхье тIехдика болхлой бола Шолжа-гIалан комсомольцаш гитлеровски Iазапах мукъяьннача городаштеи юрташтеи гIо дечар хьалхарча мутIарех латташ бар.

Города кагирхой инициатива хьаллоацаш, юртий катирхой а болабелар юхаметтаоттаеш хиннача Донбасса совгIаташ гулде. «Свердлов уголь» яхача треста яхьийтар дукха хьажкIаш, дулх, жа, котамаш, баьца даараш, хIаьта 50 эзар сом совгIа ахча а. Духхьала цхьан Саясановски районера яхьийтар донбассовцашта бIарчча продуктай вагон.

Донбасса шахтераша доккха баркал аьлар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта. Цар яздора: «Шахтераш тешаш ба, «Свердловуголь» яхача кIорабоаккхачарнеи Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоштеи юкъера доттагIал денгара-денга мел доал чIоагIлургхиларах».

Патриотизм, шоай даьхенцара боккха безам, шоай низ кхо ца беш бола къахьегам гучабаьккхар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша тайп-тайпара дола мохк лорабара гIирсаш хьалбеш. МоастагI Грознен мехкдаьттана тIагIерташ вар. Цирка тIа боккъонца духьале хинна, шийна дукха зенаш хилча моастагIчо Грознен къиза боамбаш йийттар.

Города болхлойи гIулакхебараши пожарни охрана болхлошца цхьана турпален къовсам лоаттабеш бар боамбаш еттарах лотаенна цIераш йоаеш.

Боккха теркама йоакхо а йора Грознен къахьегамхоша дарба деш хиннача доархойбIухой. ХIара ден дукхагIа хулар моастагIчун боамбаша човнаш яьчарна гIо де лаьрхIача сандружинашта юкъе бахка гIийртараш.

ЦIераш йоаеш майрали денали гучадаьккхача 50 бIухочоаи командираштеи СССР-а орденаши медалаши елар, 60 сотIа сага НГIАССР-а Лаккхехьарча Совета «Сийлен грамоташ» делар.

ГIаьбартой-Балкхарой мохк немецки оккупацех, мукъабаьнначул тIехьагIа наха лоархIаш болча боккхийча наьха делегаци хилар цигача. Боккхийча наха шоашта бIаргадайра фашистски гIаьрхоша цигача даь доккхий зуламаш: дохадаь цIенош, доадаь хьайбаш, бохабаь боахам. Во сурт дар делегацена бIаргадайнар. Нохч-ГIалгIайчен боккхийча наха чIоагIо йир ма-могга майрача ЦIеча Эскара немецки захватчикаш бохабарна а хIалакбарна а гIо де, аьнна. Республикан къахьегамхоша даьча кхайкарал тIа йоахар: «...Масса къаман доттагIленца низболаш ба Советски мохк. Даьхен сийлен тIом болча деношка из доттагIал кхы а чIоагIдир немецко-фашистски оккупанташта духьал къовсам лоаттабеча Советски Союза халкъаша Iомехкадаьча цIийво.

Тхона, Къилбаседан Кавказа халкъашта, хов тхой низ вIаши доттагIлен тIулакхаш леладарцеи сийлахь-доккхача эрсий халкъа оагIонгахьара хулча тIонцеи дувзаденна долга»...

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта, Советски Союза дукха къамаш долча халкъанна санна мара, цIаккха а дицлургдац фашистий зуламаш. Гитлеровций оакхарий хьисапе хиннача гIулакххех долча дувцарех тIехьенашкара тIехьенашка дувлаш, немецки захватничикаша баьча низах а, зуламах а, йоккхача гIайгIанах а дола унзара повесть хургда.

Цхьан идеяна гонахьа кхотаденна долча Советски халкъана ший лаьтта лораде а моастагIа вохаве а мегар. Цун кIийле яр фронти тыли барт — цхьаогIо йолаш хилар, фронте а тыле а советски наха гучадаьха турпален гIулакхаш.

БIехача моастагIчунна духьаларча къовсамах яьккхача исторически коталонца дакъа лаьцар шоай Даьхенцарча безамо а, сийлен Коммунистически партес а, Советски правительствос а дог урауьттадеш хиннача Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша а.

ДЖАМБУЛАТОВА З.,
Нохч-ГIалгIай историн, метта, литературан Iилма-тохкама института зIамагIа йола Iилман болхло.

Адамаштеи партенеи гIулакх де деза

Октябра бетта 25-ча денгара 29-ча денга кхаччалца Дагестана столице Махачкале Къилбаседан Кавказа поэзен вечераш хилар. Из доккха гIулакх да Къилбаседа Кавказан халкъий культуран вахаре.

Дагестана къахьегамхошта шоай произведенеш а йишар къамаьлаш а дир гIаьбартой-Боалкхарой писателаша Шогенцуков Адамас, Теунов Хачимас, Шахмурзаев Сайта, Къилбаседан ХIирий писателаша Плиев Гришаси Харитонаси Кайтуков Георге, Цагараев Гигос, Адыгей поэто Исхака, Нохч-гIалгIай писателаша Музаевс, Ахматовас, Муталиевс. Цига хилар Дагестана писателаш а.

Вечераш хилар Филармоне, Каспийскани Карабудахкентеи клубашка, Партийни школе, Педагогически Юртбоахамани институташка, III Интернационала цIерагIча фабрике, иштта кхычахьа.

Поэзен вечераш — вай адамий дег тIара доттагIал гучадоаккхаш чакхъяьлар. Дагестанцаша чIоагIа хьоашал даь тIаийцар лоаллахарча республикашкареи областашкареи шоайцига баьхка хьаьший.

Литературахи искусствахи лаьца ше даьча къамаьлаш тIа Н. С. Хрущевс йоах. «Адамашца хила безам бар, массаза а партеца хургва. Партен наькъ тIа чIоагIа латтар, массаза а адамашца хургва».

Ше деш долча йоазонца адамаштеи партенеи гIулакх делга — из массаза а советски писатела сийлахьа деккар хиннад. Кхы деккар хила йиш яц цун.

Нохчийи гIалгIайи революци яллалца шоай литература дацар. Цхьабакъда, Советски Iаьдало елар дIаяхача хана тIехьадисаь хинна нохч-гIалгIай къам культуран гIулакха дегIадарна эшаш мел йола торонаш. Хьахилар шоай поэташ, писателаш. Литературе хоза дика болх беш ба писателаш Арсанов. Яндиев, Музаев, Мамакаев 1. Мамакаев М., Осмиев, Хамидов А., Ведзижев, Сулаев, иштта кхыбараш. Аккхарех дикка боккхий писателаш ма баргба яха уйла кер чу йоссийташ, вай керда вахара хестадеш дика йоазонаш деш ба вай къона писателаш Эдилов, Джамалханов, Боков, Ахматова, Чахкиев Капитон, Чахкиев Ювсап и. кх. дI.

1956-чеи 1957-чеи шерашка Казахстанеи Киргизеи арадаьхад тоъал дукха сборникаш. «Къоначар оазаш» «БIаьсти» «ДоттагаIл», Дега гIоз», иштта кхыдараш. Вай цхьаболча поэтий стихаш эрсий меттала перевод а яь арайийннай Москве арадувлача «Адамий доттагIал» яхача журнала тIеи «Литературни газета тIеи Ростовски «Дон» яхача журнала тIеи. Кастта Московски Гослитиздато эрсий меттала арахец «Нохч-гIалгIай поэзен антологи».

Вай халкъан культуран вахар чу доккха хIама лархIа мегаргда 1957 шера Алма-Ате эрсий меттала арадаьнна цIи хеззаь волча нохчий писатело Арсановс яздаь «Маца довзалу доттагIал» яха роман. Писатело йоккхача говзалца, дешашвар тешавеш дувц цу романа тIа эрсий революционерашта юкъе из нийсвалар бахьан долаш цу романа керттерча ловзачун, нохчий бедняка Арсбе кхетам чIоагIа детIабар.

Цхьабакъда, къаьстта белгалдаккха деза, хIанзолца хьайолча хана нохч-гIалгIай меттала яздаь цхьаккха роман ца хилар. ВIалла а хайраь хIама яздаьдац вай писателаша 1918—19 шерашка граждански тIем тIа нохчашеи гIалгIашеи даьхача доккхийча майрален гIулаккхех, кIезига яздаьд вай писателаша, паччахьа Iаьдалах вайна юкъе диса а дисаь, хIанз а дIа а даланза долча пхьа лехар, мехкарий удабар, дукха истий кхувлар, кхалнахага ца дешийтар санна воча Iадаташта духьал. Вай мехкдаьттан промышленностан а социалистически кхай а хьалха латтараша даьха толамаш писателий пероша сийрда даханза дола тIулаккхаш да. Динза дисаь а динза дартдоацаш а дараш дапардаь ца валлал дукха да.

Цхьабакъда, вай писателаш уж шоай сийрда а доккхий а деккхараш кхоачашдарна—вай мехка коммунизман общество хьалъе советски къахьегамхой дог-уйла айдарна мамогга оарцагIбаьнна болх бе деккхарийла ба. Шек хургдац вай, нохч-гIалгIай писателаша, Дагестана, ХIирий, ГIаьбартой-Балкхарой Къоаршой-Черсий, иштта вокха халкъи а писателаша санна, из шоай доккха а бехктокхаме а декхар сийленца кхоачашдерг хиларна.

(«Дагестански правда» тIара).

Б. ЗЯЗИКОВ.

ХАТАР

(ДУВЦАР)

ВIалла нийсденнадий шо яьссача шаьрача ара цхьа зIаммига будка мара кхы цIенош доацача машиннаькъа станце, гобаьккха дIахьежача бIаргаго хIама а доацаш, дIадуш а леладеш а хIама доацаш, адам а лелий-хьогI укх ара-м аьнна хеталуча моттиге? Кхыметтел акхан бIайхача малхах лачкъа га а хилац цу тайпарча яьсача ара.

Нагахь цу тайпарча станце поезд сецача будка чура аравоал аьшкасаьрга гом а бе боаллаш, цIе кий а туллаш вола саг. Ше арадаьккха гIулакхи паровози мара кхы хIама зец цу саго. Укх моттиге селла сагота хиларах алапий дукхагI телийхьогI укх сага, — аьле хеталу, цу тайпарча моттиге нийсвенначунна.

Соца юхьана вагона тIара Iояьннача йоккхача сагага аз хаьттача тха кхы а гIаш ворхI километр никъ бе безилга хайра сона.

Хьоцар Iоухаш, кIаьдвенна, когаш теккхабеш, цхьан юрта со дIаккхаьчача юрта юкъе гIолла хьалволавелар со, ма дарра сай денал а онк а ураоттадаь. Улица согарча адреса ма яххара яр. ЦIен номер а сайна хьахьийхача белгалонех цIа а аз хьалехача, се кхача везача дIаккхоачар со.

Аьрдехьа, гонахьа карт а йоацаш, юрта хулача бесса, корашта кIал а наIар тIа а беша а доккхий цIени кIайн зизаш а дагIаш, цIа дайра сона. Айса цIа хьалехаш, сай ха ца йоаярна, хатта аьнна дIакоа вахар со.

ЦIен номер бIаргаяйча се кхача веззача кхаьчалга кхетадир аз.

Баьццаро, цхьан хана басар хьекхаь хинна кора гаргаш тIакъайла яр, цкъарачоа, укхчу-м нах а бахийтеш, аьнна, хеталуш; хьалкхайдача кулг а хьалкхоачаргдолаш бола лоха тхов, тишбенна, ладар чуухаргдолаш бар. Цецваллал боккха сатем латтар цу коа тIа, цхьаккха а са доалла хIама а дий-хьогI укхаза-м, аьнна хеталуш. Цхьан минута наIарга соцавелар со, дIакоа вахарах а дехкеваьнна. ТIаккха юха а цIен тIарча номергеи сай бе доаллача адресаген хьежар со. Нийса хилар шеквалга доацаш а хийтта, уйченгахьа тIа баьккхар аз. Юха а айса дена гIулакх а сайна дIаккхайкаде тIадиллар а дагадехача, тIаккха кора аравала безам хилар са. Белажаш а лаьца цхьан низо се юхаувзавеш санна хеталора.

— Iайха новкъоста денна дош дагадоагIий хьона, аьнна хургйолча халонал а, баргболча цатоамал а низ болашагI ма дий, дош,— йоахар дего. Цо хьалхашкахьа дIатеттар со.

Кулг хьал а айдаь корах хIама тоха со ма велла а, дега чура кхал сага елар хьахезар сона. Цу тайпара кхалсага елар хьона цкъаза хьахезача е са паргIата доал, е кер чу шийла ша буж — ше-ший моттигага хьежжаь. Мичча боса дале а, цхьаькъа хилча кхалсаг иштта ца еландаь, корах хIама тоха аз хьалъайдаь кулг ше айдаьча бесса латтийсар са. Юха а цу коара аравала, вада, лачкъа уйла кер чу ера сона. Боад болаш латтар ара, хIаьта сона сийрда хетар, чIоагIа боад хIана болац-теш аьнна хеталора... хIаьта а... деррига сай денал хьагул а даь, гарре дегI эгаш, сайна эгIазваха, мишта тох ца ховш, кор дохаде санна бий хьеккхар аз.

Юххьанца сатем эттар юха а, тIаккха цIагIа шиш-пиш яхаш хозар, цул тIехьагI когаш лувзаш хьахозар, шорттига тата доацаш, кIаьда маьчаш ювхача когий тата... НиI хьеллаелар. Сона хьалхашка латтар лепаш кIайн цIен бос бола, кера, йIаьха керта КIажараш а йолаш, юкъерча дегIара, йиткъига юкъ йола, тоаенна кхалсаг. Цхьан юккъа бIарахьежжаьча латтийсар со, мот дIалаьцача санна. Ара боад беннабале а, нийча лампа ца йоаге а, сийрда малх хьежаш санна хийтар. Баьйнна а цкъарачоа юхаийкккхар кхалхийтар сона; сох кхераенна а цецъяьнна а цкъарачоа юхаийкккхар кхалсат, букъ теха арахьара ниI а еллайолийташ. НаIарсанагIаш хьалаьца дола кулгаш эгар цун. Салтий фуражка керта тIара хьа а яьккха: «Сайра дика хийла хьа»,— аз аьлча, кхалсат кIезига-дукха меттаера, низкъала ела а къажаь , аьлар цо: «Дикаца вахалва». НаIар тIара уйченгахьа со дIачухьежача сона хоаделар зIамига, боадоналла хьулалуш, кхалсага тIехьашка латта цхьа бер.

— Наташа бIаргаго безам бар са,— аьлар аз шорттига.

— Мегаьд, со я из-м, аьлар кхалсаго, кIалгIолла шийна тIехьашка латтача берага юха а хьежаш. Тиша хIамаш а латташ, готтача, дукха ха йоацщаш кийчдаьча дуача хIаман хьаж йоагIача цIагIа дIачуваьлар со. Iочуэзано ахбоад а беш йоага лампа хьалъэзар кхалсаго. Лампа сердалонах бос баха а кIаьдъенна а хийтар сона цун юхь. ХIаьта а керача кертои йIаьхача кIажарашеи хьахойтар цун дегIаца низ болген, цун къонали. Хаданза, ший качматаш къайладале а корзагIваьннача, сихвеннача саго санна кулг эгаш каеттар цо айбенна, боккхача накха тIарча кофтах — е Iехь хете а, е сох кхере а цаI хургдар-кх из. Цо согахьа хьалекхача сийнача, хий латташ санна долча доккхача бIаргех хоалора из кхераенналга, корзагIъяьнналга. Дахачун, леладаьчун, е хургдолчун хьакъеха кхел хьакхайкаеча сага хьалхашка латта, шийх доахкача къиношта гешт деха кийчвенна саг санна латтар из.

— Сел кхера а ма ле, корзагIа ма яла, Наташа,— аьлар аз. Бакъда се из аьнна воаллашехь дехке-м ваьлар со, хIана аьлча кхалсаг кхы чIоагIагI каэга яьлар, бос дукхагI бахар. Кхы дIахо со йист ца хулийташ, со цецваллал сабаре, сатийна юха йист хилар из:

— Сона-м деррига а хов хьона, Iа хьа ца оале а... сона-м хов из воацилга... вийнилга...

Кхы дIахо фу дувцаргда а ца ховш, корта лоастабир аз. ТIаккха шорттига киса кулг дахийтар аз, венначох юхейнса йола лоадамбоаца хIамилгаш хьалъяха, цхьабакъда цу ханна магIа цIагIара беро цIоагIа техар: «Мама!» аьнна. Бер узамаш а деш, делхар. Со дIабIара хьежача кхалсага юхь тIа гIолла хи кIажараш Iоухар, доккха са доахаш коча кIал хоалуш бувхьар цун накха.

— Сабарде, са дукхавахарг, вотива из-м, со кастта дIайоагIа хьона,— аьлар цо елхара къургаш а деш.

— Хьо хIана елх, мама, со кхер,— йоахар беро.

Цу сахьате истола тIа Iодиллар аз сахьати, карточкеи, салтечун ши ордени. Шалта Iеттача санна унзара мухь а баьнна, юхьмарашта кулгаш хьал тIа а теха, пен тIа дIатIаккхийтар из согахьа букъ а болаш. Кулгий пIелгашта юккъе гIолла лаьтта Iолегар хи тIадамаш. Кхы латта ца могаш, бIогора ена телха а телхаш, цхьа кулг юхе латтача истолах Iо а гIортадаь, дивна тIа дIаежар из. Хьал а ийеш, Iоккхувсаш санна детталора цун дегI. Цхьан кулгаца наькха тIа тоIIаяь хьамархIа а екха, вож кулг тIагIолла Iохьеккар цо салтечох йисача хIамилгашта. Гучох хиннар, дахар — дерригне а эзараш уйлаш ухаш хало йора цо ший дегIа.

Айса малагIа дича бакъахьа да ца ховш со вагIача хана ше ма барра духьал эттар сона тIом, ма ярра сона ший бирса юхь гойташ: тIом болабалехьа вахара-ираза мара кхы хIаман уйла йоацаш, сатийна, дунен паргIатонах гIаддаха, кхы а шоай вахар хозде гIерташ боахка дезал, кхы дIахо а шоашка кхоачаргдолча ираза планаш увттаеш, дезала, берий иразага сатийса, даьй-ноаной... увззабеш дезалашта юкъера хьа а боахаш дIаккхийла кIантий, баха-лела хьогаш тIем тIа шоай дегIамаш Iодийхкаь кIантий... ераш санна цхьаь бисаь, байнарех белха истий, бераш, тIемо тIаена къел, хатараш, цатоамаш, гIайгIа, бала... ХIара секунд массаза яла керда бирса тIема сураташ духьал увттар сона...

Хьо цхьан хIамах воаллаш, мукъа воацача хана хьа саготдеш хьона тIагIерта моза дIаэккхабеш санна, корта лостабаь цу ерригача уйлаех паргIата а ваьнна, шорттига дIатIаваха белаж тIа кулг IотIадиллар аз Наташийна. Елхара юккъе цецъяьнна согахьа хьалхьежар из. Цигтача дагадехар сона бIоазза а эзарзза а тIем тIа сайга новкосто хьахьийкха кхалсага карточка.

— Мишта хилар из... мичахьа дар из? Iохал... хьадувцал сона из ше ма дарра.. Елхар саца дале а, юха а из йолаялар кхерар со.

— Вай мехка дацар тхо... тIом чакхбала боалла ха яр из... Берлине чукхача доахкаш...

— Маца хилар из?— Юха меттаена, хьалха ше хиннача бесса яр цун юхь. БIаргаш даиман согахьа дар, бIарга ногIар тохацар. ХIара са багара доагIа дош ше тувладалийтача из кхы метатаоттаргдоацаш санна ладувгIа гIертар из. Цу хана цунна бIарахьежача дерриган цун яхар а дуне а аз лургдолча жопах тийша хила мехг-кх оалалургдар.

— Из дар апрела бетта ворхIалагIча дийнахь,— аьлар аз шорттига, сай а дог чIахкаш.

Цхьан юккъа уйлаех лоацаелар из, цхьан хIаман хьисап дечох тара, тIаккха Iалаьмате хоза, безаме, иразах дог дикъача санна вIалла а хатар лерге ца денача тайпара елакъежар. ТIабенача цатоамо, денача вовно тувлайир-теш ер аьнна, кхы чIоагIагI из теза кхаъ баккха се варах со дехке воаллашехь аьлар цо:

— Бехк ма биллалахь со елакъажарах. Айса укх дунен тIа йоакхкхача хана чухь эгтар се ираз долашагI хинна ха дагаехар яр сона. Пхи шу хьалхагI дар из, тIом болалуча деношка-со маьре ена хьалхара денош дар уж. ХьоашалгIа баьхка нах дIа а къийста, тхоаш шиъ дисадар тхо. Ма дукхача хIамай уйлаш йора-кх оаха тхоай хургдолча иразерча вахара, тхоай зIамигача дезала кхуврча. ЦIаккха а тхоаш къастаргдац, дуне мел латта къона, вIаши хьамсара тхоаш дахарг-леларг хилара уйлаш йора оаха.— Наташа,— оалар са маро,— ма ираз долаш хиннав со хьох кхийтта, хьо сога ена, сайла иразе кхы саг лоархIалац сона.

— Дага мел хиннар дехад, иразах диззаь хинна дог доассаденнад, уйлаш кегаеннай, корзагIъяьннай... КIаьнк... са кIаьнк... са миска бо.., из ба-кх хIанз денз са салоIам, са ираз... вахар... цунах доал са онк а яхара хьисап а...

Юха а хувцаелар Наташа, яшаш санна зIамгъенна хобаелар из. БIаргаш а баьддийрзар. ТIап... тIап... яхаш кIийлен тIа Iолегар хи тIадамаш.

Со аравала аьнна гIаьттар. Кхы сога дош ца олаша, хьал а гIаттаь, ниI йийлар сона цо. Со хьалхагI араваларга хьежаш латтар из, бIаргаш хьал ца локхаш. КIаьда, зIамига, бера дар санна дола, кулг сога хьа а кховдадаь, аьлар цо:

— Даьра са ма кхувра са, пхи шу хьалха тIем тIа ваха из цIагIара ара ма ваьлла а дог аькх аха даьлар са. Таханара дари аз из накъаваьккхари — ши ди вIаши тардича — башха эргало хургъяцар царна юкъе.

ТIаккха, шорттача, лаьгIача оазах тIатехар цо:— Бехк ма биллалахь сона.

Со кордзагIваьннавар: цунна айса яьча халон бехк сай лоархIар аз.

Геттара баьде яр со араваьннача хана. Цхьан юккъа соцавелар со коанаIарга. Иоккха гIар елла, мухь бетташ, цIен наIара дIа тIа а теIаь елхаш йоаллар из. Низдкъа цун елкарца цхьана хьахозар цIагIара наьнага кхайкаш кхы а чIоагIагI делха бер.

Баьдеча бус, халла наькъа така лехаш, шаьрача ара тувлавалар кхераш станце юхавера со. Гаьно бIаргагуча цIеношка мело лампа сердал гора. Масса а коа тIа, масса а цIагIа хатар латташ санна хетар сона. Данман ца довш, цкъа елхаш, юха а елакъежаш — Наташий сурат латтар сона хьалхашка.

Станце массехк саг вар. Цхьа ханнача гIолла цIе фуражк туллар гучаваьлар:

— Пассажирий поезд йоагIа,— аьлар цо.

— Дукха ха ялалехьа вагоно теркавеш, айса бенача наькъа, сайна дайначун уйла а еш, цкъаза набаро дIа а увзавеш водар со дийнахьа айса леладаьр кино лента тIа санна, юха духьал а хьувкхаш.

Коста Хетагуров

О, НАГАХЬ МО!

КIаьда-мерза уйлаш дукха хул-кха дега,
ПаргIате ле царна!..
МассагI хIама эшаш хул мискача сага
Цкъазза йолча хана.
О, нагахь мо, аьле оал цо юкъаза шийга,
Нагахь санна, — аьле, —
Аз а Iалашйоре адамашца пхьана,
Сайна дикал, сийле;
Нагахь санна дего наьха гIайгIа гаргагI,
Шийна тIаэцаре
Нагах: дунен тIа мел йолча хознел хозагI
Безам хеталоре!

хIирий метталара перевод.

Гиго ЦАГАРАЕВ

IА

Iан из мух ба чIоагIа увгIаш,
Лай чоалпаш цо удаю,
Цхьанахь шаьръю шаьрагI йоацаш,
Цхьанахь гувнаш оттаду.
Колхозхочо михга аьлар:
— Хьа балха тхо раьза да.
Лай уж гувнаш урагIдахар
Ялат хьувкъарг хилар дар.
КIай диихаь латт сомии гаьнаш
Аре кIай бессара я.
Iа доалл башха ший къахьегаш
БIаьсти сийрда ваи хургья.

ХIирий метталара перевод.

Хь-Б. МУТАЛИЕВ

ВАЙ СПУТНИКАШ

Вай спутникаш,
Беттах оагIув хьекхаш,
Сеткъашка бIатувсаш,
Сага бIувк ца оалаш,
Шоай машаре
Сигала лелаш я.
Уж яьраш да
Коммунизмо мукъадаьха
Хьаькъал, кулгаш,—
Ваи ца дезар
Унзарваха
Уж вай лелаш
Дика да.

РАШИД РАШИДОВ.

ПХЬАГАЛ

Говза лер ший йоае тIерташ,
Тувсалора пхьагал, ювхьаш.
Во болх ба цо лелабер,
Iажа тIера йоахаш чIор.
Ше яьккхача ший леро
Дергда цунна доккха во.
Воккха саг ва цунгахь хьежаш,
БIаргаш топагахьа кхоабаш...
Пхьагал, гонахь хьо ма кхеста,
Iажий хенех церг ма хьекха!
Бийсаш беттал я хIанз вайна,
Къоано сийрда ма хьеж хьона!

Даргински метталара яь перевод.

СУЛЕЙМАН СТАЛЬСКИЙ.

БЕРАШКА

Сулеймас хет шуга моаршал,
Шоана хозлуш боагIа вай мохк,
бераш!
Хьалкхет шоана Iуйран сердал,
Хьаькъалерча шун бIаргашта,
бераш!
Мекъал лалла, яккха гаьна,
Иллеш даха хIара денна,
Маьлха зIанараш, лийг санна,
Шоашта тIаударгйолаш бераш!
Шоана массинг да хьадийлла,
Дез шун нек де, сигал лела.
Форда шаьре, сеткъий хозал
Массаз шо тIаувзаш хиннад,
бераш!
Шера, доккха дуне вай да,
Ираз, книжкаш дукха вай да,
Бакъда, массинг ховш хиларна,
ХIара денна дешар деша,
бераш!
Шо хьалкхедаь шун мохк,
бераш,
Массанахьа бIаьстех бизаь,
ЧIоагIлуш, хозлуш дIагIолба шун,
Алмаз санна, къегаш, лепаш.

Лакски метталара перевод.

Из цхьа бийса

Массах бийса яхай, енай,
ФуннагI дирах
Ужаш лаьрхIа саг варгвац,
Царна юкъе белгал ена
Из цхьа бийса
Сона цIаккха йиц1урргъяц.
...Из ца кхоачаш саготденна
Со ва хьежаш,
Кастта-каста гIаьле сег...
Баь тIа тайса гIолгаш санна,
Сийнча сигал
Листта-листа сеткъий къег.
Сийрда боага сеткъа санна,
Сай са тедеш,
Кхоачаргйолга сона хов.
— Гайнайий со?— хоз цо аьнна,
Баьца кIувс тIа
ОагIув техха из Iахов.
Безам дукха болча метте,
Дегаш дикъе,
Дувцар-алар кIезга хул.
Йист ца хулаш цхьа ха яьккхе,
Хаьтта доацаш,
Цо са кара корта бул.
Хьун кортошта тIада текха
Дошо чара
Сона сердал луш ма яц,
Сийнча сигал доагаш лепа
Сийрда сеткъий
Сона бIаргагуш ма дац.
Тховсар сона йIовхал телар,
Дог-са хьестар
Кара улла корта ба,
Сийрдадаьнна са дог делар —
Карар хьежа
Уж ши сеткъа бахьан да.
— Ма лире ба дIара сеткъа!
Хьайла!— яхаш
Из борд-бордах елакъеж.
— Эггар лире уж ши сеткъа,—
Оал аз тIаккха,—
Сона кIалхар хьатIахьеж.
БIарахьийже, хьийже, хьийже
— Езий хьона?—
Цу шин бIарго хаттар ду,
Цун наькха тIа корта беже,
— Са мо еза!—
Аз бордашца жоп дIалу.
Урдув, поартал хьояь доацаш,
Дезаш даха
Цигга оаха хоададир,
Къоаной, моллаш юкъе боацаш,
ВIашагIкхетар
Тхоай дегашка хьатта дир...
...Массах бийса яхай, енай,
Фуннах дирах
Ужаш лаьрхIа саг варвац,
Царна юкъе белгал ена
Из цхьа бийса
Сона цIаккха йицлургъяц.

ГIалгIай писатели керда сборник

Кепа теха арадаккха кийчдеш да гIалгIай писателлийи поэтийи керда литературни сборник. Сборника тIа кепа теха арайоах гIалгIай поэтий Беков Тембота, Озиев Ахьмада, Озиев Салмана, Осмиев Хьамзата, Муталиев Хьажбикара, Ведзижев Ахьмада, Чахкиев Капитона, Чахкиев Ювсапа, Хамхоев Ахьмада поэзи. Цул совгI сборника тIа гIалгIай писателий Базоркин Идриса, Зязиков Бахьауддина, Мальсагов Оарцхой, Боков Ахьмада иштта кхыбарий а дувцараш да.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Монгольски Халкъа Республика. Улан—Батор. Сухэ-Батора майдане. Аьрдехьа — Паччахьалкхен музыкально драматически театра цIенош.
А. Стужина сурт. Фотохроника ТАСС.

Голланде хинна американски самолетай катастрофаш

Гаага. (ТАСС). Тахан арадаьннача голландски газеташа доаккхача алпашца кертъяздаь дувц американски самолет чу кхийтта йохар.

Газеташа белгалдоах самолет Iоккхетарах из Iоххийттача казармашта цунах 300эзар гульден зе хинналгеи, 5 саг вийнеи 12 саг човнаш яь хилари. Цул совгI газеташа хьахойт из самолет лелаеш хинна летчик дIадахача цхьан шера американски самолеташ телха хиларах кхозза, уж юта а юташ, царна тIера чутувсавеннилга.

Голландена тIа гIолла каст — каст талха а талхаш чуухаш йола американски самолеташ лелаш хилара шоаш раьза ца хилар хьахьокх голландски газеташа.

Советски лораша Иране 40 бер довчара даьхар

Тегеран, 18-ча ноябре. СССР — а Красни Крести Красни полумесяци яхача обществон Союза больнице «Хайрхах» яхача Жугтий благотворительни обществон больницера шин лоро дехар дир дохьаш доалла даар диача бераштa медицински гIо де аьнна. Советски лораша сихха новкъостал даь шоай транспортаца 6 беттагара 2 шерага кхаччалца ха а йолаш дола 41 бер больнице хьадоаладир. Деррига бераш во хьал долаш, чIоагIа хала цамогаш дар. Медицински Iилмай кандидато Т. А. Васильченкос кулгал деча больницан персонало дика гIулакх а даь, 40 бер лечара даьхар. Уж больницера арабаьннаб дика бирза а бирза.

Больнице хьагулбеннача даьшеи ноаношеи шоай бераш дерзарах советски лорашта чIоагIа баркал аьлар. ЧIоагIа баркал оалаш яр «Хайрхах» яхача обществон больница а.

Газето хьадувцачох, из дохьаш дар шурила кхехкадаьча дугача йокъаъяьча шуран порошока меттал ца ховш «ДДТ» яха порошок теха хиларах.

РЕДКОЛЛЕГИ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01, отдела партийной жизни 2-41-23, отдел экономики 2-25-72, корректорской — 2-30-91.
СФ02510. Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3. Заказ № 8145.